

Advies

DATUM 24 april 2019
VOLGNUMMER 2018-2019/11

COMMISSIE Commissie voor Cultuur,
Jeugd, Sport en Media,
Vlaams minister van Jeugd

Jeugd- en kinderrechtenbeleid kon straffer uit de hoek komen

Vlaams minister van Jeugd Sven Gatz vroeg advies aan het Kinderrechtencommissariaat bij het 'Ontwerp van eindrapport Vlaams jeugd- en kinderrechtenbeleidsplan (JKP) 2015-2019'¹. Het Kinderrechtencommissariaat bezorgde op 24 april 2019 zijn advies aan de minister.

Het Kinderrechtencommissariaat waardeert de vele inspanningen en acties van de Vlaamse Regering tijdens de regeerperiode 2015-2019. Tal van acties droegen bij aan de verdere implementatie van het Kinderrechtenverdrag in Vlaanderen. Toch stipt het Kinderrechtencommissariaat in dit advies ook de tekortkomingen aan en geven we beleidssuggesties voor een straffer toekomstig Vlaams jeugd- en kinderrechtenbeleid.

Vraag naar slagkrachtig actieplan en vooruitgangsrapport blijft

We vragen opnieuw om een vooruitgangsrapport dat overeenstemt met de aanbeveling van het VN-Kinderrechtencomité².

- Het eindrapport blijft teveel steken in een opsomming van gerealiseerde acties. Er is een analyse nodig van toekomstige uitdagingen, indicatoren die vooruitgang in kaart brengen en van het budget vanuit kinderrechten.

¹ Vlaamse Regering, *Ontwerp van eindrapport Vlaams jeugd- en kinderrechtenbeleidsplan (JKP) 2015- 2019*, www.vlaanderen.be/nbwa-news-message-document/document/09013557802741a1

² Zie bijvoorbeeld: KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, *Advies Jeugd- en kinderrechten een nieuwe wind?* 2014-2015/21, www.kinderrechtencommissariaat.be/advies/jeugd-en-kinderrechten-een-nieuwe-wind
KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, *Advies Geef gehoor aan aanbevelingen van VN-Kinderrechtencomité*, 2016-2017/5, www.kinderrechtencommissariaat.be/advies/geef-gehoor-aan-aanbevelingen-van-vn-kinderrechtencomit%C3%A9

- We betreuren dat het eindrapport statisch is. Tijdens de regeerperiode 2015-2019 stond Vlaanderen voor grote uitdagingen, met gevolgen voor kinderrechten. Het eindrapport rapporteert er nauwelijks over. Het statische karakter van het eindrapport legt de nood aan een mechanisme bloot dat alarmeert als er aanpassingen aan het JKP nodig zijn of als bepaalde doelstellingen in het JKP in het gedrang komen.

Ambitie rond kinderarmoede niet gehaald

Vlaanderen realiseerde haar ambities rond kinderarmoede niet. We schuiven volgende beleidssuggesties naar voren:

- Formuleer in een volgend JKP en VAPA opnieuw meetbare indicatoren over de daling van kinderarmoede. Vertaal de globale ambitie naar streefcijfers per actie.
- Breng opnieuw jaarlijks de Vlaamse armoedemonitor uit, met specifieke cijfers over minderjarigen.
- Zet in op monitoring van de impact van het groeipakket op de omvang en diepte van de armoede in verschillende types gezinnen.
- Versterk het groeipakket zodat de kinderarmoede sterker daalt en dat het voor gezinnen met een laag inkomen de minimale kost van elk kind dekt.
- Voer in het middelbaar onderwijs een maximumfactuur in.

In 2015 ambieerde Vlaanderen een duurzame leefomgeving tegen 2019

De leefomgeving doelstellingen in het JKP 2015-2019 strookten met het appel van de klimaatleerlingen. Toch bleven slagkrachtige acties uit. Samen met het VN-Kinderrechtencomité en de Vlaamse Jeugdraad vragen we om snel werk te maken van een nationaal klimaatplan dat rekening houdt met het appel van de jongeren.

Acties die ruimte garanderen en regelgeving die ruimte inperkt

In 2019 zouden alle kinderen, zonder onderscheid, op de nodige fysieke en psychische ruimte kunnen rekenen om zichzelf te zijn. Het eindrapport getuigt van vele verschillende acties die inzetten op meer fysieke en psychische ruimte. Toch is regelgeving aangenomen die de fysieke en psychische ruimte van jongeren riskeert in te perken.

Ga voor een kindnorm in het mobiliteitsbeleid

Het Kinderrechtencommissariaat vraagt om een kindnorm binnen basisbereikbaarheid en het bredere mobiliteitsbeleid te hanteren. Neem dus het kind als referentiepunt voor de modale weggebruiker en de gebruiker van het openbaar vervoer. Voorzie binnen basisbereikbaarheid garanties op het vlak van toegankelijkheid voor kinderen en jongeren.

Onderwijs: leerloopbanen op maat?

In 2019 wou Vlaanderen een leerloopbaan op maat voor alle kinderen. Het Kinderrechtencommissariaat waardeert de acties die Vlaanderen daartoe opzette. Toch blijven we de nood benadrukken aan een coherente strategie tegen schooluitval, een goede afstemming tussen onderwijs en welzijn, een structurele aanpak van pesten op school en pleiten we voor een aanpak ten gronde van gelijke onderwijskansen.

De weg naar inclusie is nog lang

In 2015 streefde Vlaanderen naar meer inclusie. De weg naar inclusie is nog lang. Het M-decreet vraagt om bijsturing. Vlaanderen moet in meerdere beleidsdomeinen inspanningen leveren voor de inclusie van kinderen met een beperking, aldus het VN-Kinderrechtencomité.

Recht op participatie blijft om aandacht vragen

Vlaanderen investeerde de voorbije jaren duidelijk in de participatie van kinderen en jongeren aan het beleid. Jeugdorganisaties participeerden aan verschillende officiële beslissingsorganen. Kinderen, jongeren en ouders werden regelmatig geconsulteerd. Maar de impact van die participatie op het beleid is niet altijd duidelijk. Het uitblijven van stemrecht vanaf 16 jaar was een gemiste kans.

Ook op individueel niveau loopt de participatie van kinderen nog mank. Professionals beslissen nog te vaak over het individuele leven van kinderen zonder hen voldoende te betrekken. Het VN-Kinderrechtencomité vraagt om training van professionals via kinderrechteneducatie.

Multifunctioneel gebruik van ruimte kreeg een boost

Het Kinderrechtencommissariaat waardeert de inspanningen om het medegebruik van infrastructuur en ruimte te bevorderen. Helaas ging er minder aandacht naar bijsturing van regelgeving die het medegebruik van jongeren van publieke ruimte belemmert.

Welbevinden: van meet af aan te nauwe ambitie

Het eindrapport JKP 2015-2019 maakt melding van vele acties die de mentale gezondheid van kinderen en jongeren ondersteunen. Het JKP 2015-2019 besteedde echter te weinig aandacht aan de jeugdhulpacties die nodig zijn om de drempels in de jeugdhulp aan te pakken. Het volgende JKP moet het recht op welzijn ruimer invullen.

'Aangepast en comfortabel wonen voor elk kind' niet gehaald

In 2015 ambieerde Vlaanderen aangepast en comfortabel wonen voor alle kinderen en jongeren tegen 2019. De ambitie is niet gehaald. Het eindrapport JKP 2015-2019 rapporteert cijfers die zelfs wijzen op een achteruitgang. We waarderen dat het beleidsdomein Wonen zijn toekomstige uitdagingen vermeldt. Samen met het VN-Kinderrechtencomité vragen we aan de volgende Vlaamse Regering het recht op wonen nadrukkelijker op de beleidsagenda te zetten.

1. Vraag naar slagkrachtig actieplan en vooruitgangsrapport blijft

Bij elk jeugd- en kinderrechtenbeleidsplan en bijhorende vooruitgangsrapporten geeft het Kinderrechtencommissariaat advies. Het is voor het Kinderrechtencommissariaat een uitgelezen kans om aanbevelingen te formuleren bij de implementatie van het Kinderrechtenverdrag in Vlaanderen en dit voor alle relevante beleidsdomeinen.

Het Kinderrechtenverdrag spreekt niet alleen het beleidsdomein Jeugd aan maar moedigt alle relevante beleidsactoren aan werk te maken van kinderrechten.

1.1. Indicatoren en budgettering ontbreken in eindrapport

Het Kinderrechtencommissariaat vraagt opnieuw³ om meer gehoor te geven aan de aanbevelingen van het VN-Kinderrechtencomité over de opmaak van een kinderrechtenactieplan en bijhorende monitoring.

³ Zie bijvoorbeeld: KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, Advies *Jeugd- en kinderrechten een nieuwe wind?* 2014-2015/21, www.kinderrechtencommissariaat.be/advies/jeugd-en-kinderrechten-een-nieuwe-wind

Voor het Comité is een actieplan pas slagkrachtig als het bestaat uit concrete doelstellingen, indicatoren, tijdschema's en gepaste budgetten. Een monitoring en follow-upmechanisme moet de vooruitgang en uitdagingen in kaart brengen.

Het eindrapport JKP 2015-2019 moet dus meer zijn dan een stand van zaken van de uitgevoerde acties. Even essentieel zijn: budgetmonitoring, kinderrechtenindicatoren, knelpunten en voorbeelden van goede praktijken.

Indicatoren?

We betreuren dat het eindrapport JKP 2015-2019 niet expliciet gekozen heeft voor een eindrapport met degelijke indicatoren.

Hier en daar vinden we in het rapport statistieken en onderzoeksresultaten van bijvoorbeeld het Jeugdonderzoeksplatform of het Steunpunt Wonen, maar duidelijke indicatoren ontbreken. Waarom geen cijfers of kinderrechtenindicatoren opnemen die ons informeren over de voortgang of uitdagingen die op ons afkomen? De Vlaamse en de federale overheid hebben al wat stappen ondernomen om tot waardevolle kinderrechtenindicatoren te komen. Het JKP 2015-2019 had duidelijk aandacht voor indicatoren. Elk gepland project of proces was vertaald in een outputindicator. Waarom niet evenveel aandacht voor deze indicatoren in het eindrapport?

Het VN-Kinderrechtencomité vraagt in slotbeschouwing 11⁴ opnieuw aan België om werk te maken van kinderrechtenindicatoren.

Dataverzameling en indicatoren

The Committee regrets that data collection remains fragmented and that children in most vulnerable situations, such as children in poverty, children with disabilities and children separated from parents, have not been included in such indicators. With reference to its general comment No. 5 (2003) on general measures of implementation, the Committee encourages the State party to: (a) Improve its centralised data collection system, including by reviewing the national indicators on the rights of the child that should cover all areas of the Convention and be disaggregated by age, sex, ethnic and national origin, urban or rural area, geographic location, disability, migration and socioeconomic status, in order to facilitate analysis on the situation of all children; (b) Ensure that the data and indicators are shared among the ministries concerned and used for the formulation, monitoring and evaluation of laws, policies and programmes for the effective implementation of the Convention and its Optional Protocols.

Budgettering?

Doorheen het eindrapport JKP 2015-2019 worden sporadisch budgetten vermeld die aan specifieke acties of projecten verbonden zijn, maar een volledig overzicht ontbreekt.

Waarom geen eindrapport inclusief budgetoverzicht? Een budgetmonitoring brengt in kaart naar waar de middelen gaan of niet. Het VN-

KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, Advies *Geef gehoor aan aanbevelingen van VN-Kinderrechtencomité*, 2016-2017/5, www.kinderrechtencommissariaat.be/advies/geef-gehoor-aan-aanbevelingen-van-vn-kinderrechtencomit%C3%A9

⁴ Committee on the Rights of the Child, *Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium*, 1 February 2019, www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/crc_c_bel_co-5-6_auv_f_1.pdf

Kinderrechtencomité vraagt in slotbeschouwing 10⁵ opnieuw aan België om een budgetteringssysteem dat op kinderrechten is gebaseerd.

Budgettering

The Committee reiterates its previous recommendations (CRC/C/BEL/CO/3-4, para.20) and urges the State party to: (a) Utilize a child-rights approach in the elaboration of the State budget, by implementing a tracking system for the allocation and the use of resources for children throughout the budget. This tracking system should also be used for impact assessments on how investments in any sector may serve the best interests of the child, ensuring that the different impact of such investment on girls and boys is measured; [...]

1.2. Ook nu weer twee realiteiten en twee snelheden

In ons advies bij het tussentijdsrapport JKP 2015-2019 betreurden we het statische karakter van het tussentijdsrapport.

Het rapport anticipeerde niet op zware uitdagingen waarvoor onze samenleving staat. Het anticipeerde niet op de (tijdelijk) verhoogde instroom van vluchtelingen en de problematiek van gewelddadige radicalisering.

Ook in het eindrapport JKP 2015-2019 valt het statische karakter op. Het jeugd- en kinderrechtbeleid komt bijvoorbeeld niet tegemoet aan het dringende appel van de klimaatleerlingen. Het is de eerste keer in de geschiedenis dat kinderen en jongeren massaal op straat komen om gehoor te vragen voor hun grootste bezorgdheid en het eindrapport JKP 2015-2019 maakt er geen melding van. Het is alsof het jeugd- en kinderrechtbeleid geen binding heeft met de realiteit waarin kinderen, jongeren, hun ouders en professionals vandaag leven. Het is alsof het beleidsplan amper anticipeert op een sterk veranderende realiteit die gevolgen heeft voor vele kinderen en hun rechten.

Het statische karakter van het tussentijds- en eindrapport JKP 2015-2019 legt de nood aan een mechanismen bloot dat alarmeert bij nood aan een aanpassing van het JKP of als bepaalde doelstellingen in het JKP in het gedrang komen.

1.3. Te weinig aandacht voor kwetsbare kinderen

We betreuren het gebrek aan structurele aandacht voor kwetsbare kinderen en jongeren in het eindrapport JKP 2015-2019. Kinderen op de vlucht of kinderen met een beperking komen te weinig aan bod. Terwijl het Kinderrechtenverdrag om extra inspanningen voor deze kinderen vraagt. Deze kinderen moeten kunnen rekenen op preferentiële rechten anders kunnen ze niet op dezelfde wijze participeren aan de samenleving als de andere kinderen.

1.4. Toekomstig JKP zet aandacht voor 'alle' kinderrechten onder druk

⁵ Committee on the Rights of the Child, *Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium*, 1 February 2019, www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/crc_c_bel_co-5-6_auv_f_1.pdf

Op 7 februari 2019 benadrukte het VN-Kinderrechtencomité nogmaals het belang van een integraal kinderrechtenactieplan in slotbeschouwing 8⁶.

Integraal kinderrechtenactieplan

[...] The Committee recommends that the State party continue its efforts to elaborate updated plans for next years and urges the State party to prepare a comprehensive policy on children at the federal level that encompasses all areas covered by the Convention and reflects regional dynamics.

De Vlaamse Regering zal in de toekomst het Vlaams jeugd- en kinderrechtenbeleid op een andere manier vormgeven. De regering zal maximum vijf prioritaire, transversale doelstellingen selecteren. Ze zal dit doen op basis van een omgevingsanalyse.

Het Kinderrechtencommissariaat betreurt⁷ dat het toekomstige Vlaams jeugd- en kinderrechtenbeleidsplan maar voor maximum vijf doelstellingen gaat. Het Kinderrechtenverdrag vraagt om overheidsinspanningen die tegemoet komen aan alle rechten in het Kinderrechtenverdrag.

2. Ambitie rond kinderarmoede niet gehaald

In 2019 is het aandeel kinderen en jongeren dat in Vlaanderen in armoede leeft met 30% gedaald

Dat was de eerste doelstelling in het JKP 2015-2019. Via verschillende acties wenste de Vlaamse overheid deze ambitie waar te maken.

Het eindrapport JKP 2015-2019 heeft veel aandacht voor vrijetijdsbesteding voor kinderen, jongeren en gezinnen in armoede, onder meer door de toegankelijkheid van vakantie en andere vrije tijd te bevorderen. Daarnaast vermeldt het eindrapport onder meer de aandacht voor gezinnen met jonge kinderen en jongvolwassenen in het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding (VAPA), het groeipakket en kostenbeheersing in onderwijs.

2.1. Armoedecijfers blijven relevant

Gewenste daling armoedecijfers blijft uit

Om de strategische doelstelling over armoedebestrijding te evalueren, koos het JKP voor twee indicatoren.

Er wordt een vermindering van 30% nagestreefd, namelijk een halvering van het aandeel kinderen dat in armoede geboren wordt (in vergelijking met de 0-meting in het Pact2020, sowieso 2-generatiebeleid); en een daling van het algemeen armoederisico in Vlaanderen met 30%. Dit laatste in vergelijking met de Europese standaarden EU-SILC 2013 en de Vlaamse armoedemonitor.⁸

⁶ Committee on the Rights of the Child, *Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium*, 1 February 2019, www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/crc_c_bel_co_5-6_auv_f_1.pdf

⁷ KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, *Advies JKP krijgt meer reliëf maar mag integraal karakter niet verliezen*, 2017-2018/9, www.kinderrechtencommissariaat.be/advies/jkp-krijgt-meer-reli%C3%ABf-maar-mag-integraal-karakter-niet-verliezen

⁸ Vlaams jeugd- en kinderrechtenbeleidsplan 2015-2019, p.26.

Het eindrapport JKP 2015-2019 haalt enkel de tweede indicator aan: de daling van het algemeen armoederisico in Vlaanderen met 30% tegenover EU-SILC 2013 (toen 15,4%). Het gaat om de samengestelde indicator 'in armoede of sociale uitsluiting'. Die evolueerde naar 13% in 2017. Of dat een significante daling is of niet meer dan een schommeling, zal moeten blijken uit de cijfers de komende jaren. In elk geval ligt het nog ver van de beoogde daling naar 8,4%.

De andere indicator – die het eindrapport niet vermeldt – herneemt de doelstelling uit het Pact 2020 om het aantal kinderen dat in armoede geboren wordt te halveren. De kansarmoede-index van Kind en Gezin mag in 2020 nog maximaal 3,8% bedragen⁹. Sinds het referentiejaar 2008 is de kansarmoede-index echter voortdurend gestegen tot 13,76% in 2017¹⁰.

Waar het JKP 2015-2019 terecht een duidelijke ambitie naar voren schoof, toont geen van beide indicatoren dus de gewenste evolutie. Het eindrapport JKP 2015-2019 geeft als enige duiding hierbij dat 'deze indicator' (de samengestelde indicator 'in armoede of sociale uitsluiting') geen goede indicator is om de impact van het Vlaams beleid te meten. Het rapport verwijst naar de vele externe factoren waar het Vlaams beleid geen impact op heeft en die de indicator beïnvloeden.

Externe factoren alleen verklaren armoedecijfers niet

Indicatoren hebben altijd beperkingen en moeten met de nodige zorgvuldigheid worden geïnterpreteerd. De invloed van externe factoren belet echter niet dat uit de evolutie van indicatoren lessen te trekken zijn. Als de gewenste evolutie uitblijft, is er minstens een grondige evaluatie op zijn plaats over welke maatregelen niet het gewenste effect hebben gehad.

Het Kinderrechtencommissariaat blijft het belangrijk vinden dat een volgend JKP en VAPA meetbare indicatoren formuleren over de daling van kinderarmoede. Ook het VN-Kinderrechtencomité beveelt dit aan in slotbeschouwing 37¹¹:

Actieplan tegen kinderarmoede met meetbare indicatoren

[...] the Committee urges the State party to intensify its efforts to eradicate child poverty and particularly to:

(a) Develop and implement a comprehensive rights-based poverty strategy in relation to children, with a set of time-bound and measurable indicators and a particular focus on children from disadvantaged families [...]

Daarbij is het belangrijk om die indicatoren te vertalen naar de verschillende acties, door te berekenen hoeveel elke actie moet bijdragen aan de beoogde daling van de kinderarmoedecijfers. De simulaties die gebeurden bij de armoedetoets bij het groeipakket, zijn daarvan een voorbeeld¹². Die manier van werken laat ook toe om een onderscheid te maken tussen structurele

⁹ Studiedienst Vlaamse Regering, *Pact 2020, Kernindicatoren nulmeting 2010*, 184. <https://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/pact-2020-kernindicatoren-nulmeting-2010>.

¹⁰ Kind en Gezin, *Kansarmoede-index*. <https://www.kindengezin.be/cijfers-en-rapporten/cijfers/kansarmoede/vlaams-gewest-en-provincie/>

¹¹ Committee on the Rights of the Child, *Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium*, 1 February 2019, www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/crc_c_bel_co_5-6_auv_f_1.pdf

¹² Alle cijfers o.b.v. het onderzoek voor de armoedetoets: A. DECOSTER, T. VANHEUKELOM, *Impactberekening van de vlaamse kinderbijslaghervorming op het armoederisico*. KULeuven, 9 maart 2017, 15-16.

acties, die de armoede willen doen dalen, en flankerende acties, die de gevolgen van armoede verzachten.

De becijferde (beoogde) impact van de verschillende acties onderbouwt zo de algemene cijfermatige streefindicatoren. Op die manier kan bij de eindrapportering ook gemakkelijker geëvalueerd worden of elke geformuleerde actie genoeg, meer of minder resultaat opbracht. Daarbij kan ook de impact van externe factoren worden geëvalueerd.

Blijf inzetten op de Vlaamse armoedemonitor

De Vlaamse armoedemonitor geeft sinds 2010 een jaarlijks overzicht van kerncijfers op het vlak van armoede¹³. Hij bundelt cijfers over inkomensarmoede en over specifieke deprivatie, zoals kwalitatieve huisvesting missen. Hij vergelijkt de Vlaamse cijfers met die van België en van andere EU-landen. De armoedemonitor geeft bovendien inzicht in specifiek kwetsbare groepen zoals mensen geboren buiten de EU.

De armoedemonitor bevat specifieke cijfers voor de leeftijdsgroep 0-17. Dergelijke specifieke cijfers voor kinderen zijn een antwoord op de herhaalde vraag naar monitoring van het VN-Kinderrechtencomité, waarbij bijzondere aandacht nodig is voor kwetsbare groepen.

De laatste editie van de Vlaamse armoedemonitor dateert van 2017. Het Kinderrechtencommissariaat dringt erop aan dat Vlaanderen opnieuw jaarlijks de Vlaamse armoedemonitor uitbrengt, met blijvende specifieke aandacht voor minderjarigen. De overzichtelijke en betrouwbare cijfers van de monitor zijn niet enkel van nut voor de overheid zelf, maar ook voor talrijke spelers die zich inzetten tegen (kinder)armoede.

2.2. Groeipakket te weinig ingezet als hefboom tegen kinderarmoede

Kinderen hebben recht op een toereikende levensstandaard. Genoeg inkomen is ook nodig om andere kinderrechten te realiseren, zoals het recht op onderwijs, op vrije tijd en op gezondheidszorg. Structurele kinderarmoedebestrijding houdt een degelijke inkomensbescherming van gezinnen met kinderen in. Het VN-Kinderrechtencomité vraagt in slotbeschouwing 37¹⁴ aan België dringend om maatregelen tegen armoede. Het vraagt meer inspanningen van de overheid voor een menswaardige levensstandaard met voldoende inkomen voor alle kinderen:

Adequate levensstandaard

[...] the Committee urges the State party to intensify its efforts to eradicate child poverty and particularly to: [...]

(d) Review the system of welfare benefits for all children and disadvantaged families in all regions and communities to ensure that they guarantee a decent standard of living, while taking into account different family situations, and enable all children to access their rights under the Convention without discrimination.

Het groeipakket is een belangrijk deel van het gezinsinkomen. Uit internationaal onderzoek blijkt dan ook een sterk verband tussen gerichte

¹³ <https://www.statistiekvlaanderen.be/vlaamse-armoedemonitor>

¹⁴ Committee on the Rights of the Child, *Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium*, 1 February 2019, www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/crc_c_bel_co_5-6_auv_f_1.pdf

investeringen in kinderbijslag en vermindering van kinderarmoede¹⁵. Het vroegere Belgische systeem had een betekenisvolle impact op kinderarmoede, maar scoorde minder goed dan andere landen met een vergelijkbaar welvaartsniveau. Vlaanderen werd door de zesde staats hervorming bevoegd voor de kinderbijslag en nam de hervorming op onder de strategische doelstelling armoedebestrijding in het JKP 2015-2019 én in het Vlaams Actieplan Armoedebestrijding (VAPA). De hoop was dus dat de nieuwe Vlaamse kinderbijslag de ambitie zou waarmaken om de uitgaven voor kinderbijslag doelmatiger in te zetten in de strijd tegen kinderarmoede¹⁶. Dat gebeurde gedeeltelijk.

Armoede daalt te weinig

Het eindrapport JKP 2015-2019 verwijst naar de significante daling van de kinderarmoede die op basis van simulaties¹⁷ wordt verwacht van het groeipakket.

Concreet zou door het groeipakket de kinderarmoede bij 'nieuwe gezinnen' – gezinnen met enkel kinderen geboren na 1 januari 2019 – dalen met 1,5 procentpunt: van 9,9% naar 8,4%. Bij gezinnen met enkel kinderen geboren voor 1 januari 2019 – de 'bestaande gezinnen' – daalt de kinderarmoede van 9,9% naar 9,6%. Voor het Kinderrechtencommissariaat is die daling onvoldoende. Bovendien blijft een grote ongelijkheid bestaan tussen gezinstypes. Het armoederisico voor eenoudergezinnen en voor gezinnen met vier of meer kinderen, blijft ongeveer het dubbele van het Vlaamse gemiddelde.

Het eindrapport JKP 2015-2019 haalt ook de daling van de armoedekloof aan, het bedrag dat gezinnen in armoede maandelijks tekortkomen om aan de armoedegrens te komen. Nemen we de cijfers erbij, dan blijkt dat die armoedekloof groot blijft. Na de verwachte daling zouden de nieuwe gezinnen nog gemiddeld 402 euro te kort hebben om aan de armoedegrens te komen. Bij eenoudergezinnen is dat 528 euro en bij gezinnen met vier of meer kinderen 809 euro. Bij de bestaande gezinnen is de kloof nog groter, met uitzondering van de gezinnen met vier of meer kinderen die 'slechts' 761,4 euro per maand onder de armoedegrens zitten.

Zet in op nauwgezette monitoring

Het vooraf uitvoeren van simulaties is een positief punt. Simulaties hebben echter ook beperkingen. Zo houden de berekeningen voor het groeipakket geen rekening met de zogenaamde 'mix-gezinnen', gezinnen met kinderen in het oude én nieuwe systeem. Daarom is het belangrijk om bij de implementatie van het groeipakket de armoede-effecten van nabij te monitoren en regelmatig te evalueren. Daarbij is blijvende aandacht nodig voor verschillen in gezinssamenstelling en voor verschillen tussen bestaande, nieuwe en mix-gezinnen.

¹⁵ M. Vandenbroeck & W. Van Lancker, *Een tweesporenbeleid inzake kinderarmoede*. VLAS-Studies 14, 2014, Antwerpen, Vlaams Armoedesteunpunt, 34p.

¹⁶ Zie ook:

KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, *Advies Kinderbijslag: steun voor elk kind met versterkte inzet tegen kinderarmoede*, 2015-2016/8, www.kinderrechtencommissariaat.be/advies/kinderbijslagsteun-voor-elk-kind-met-versterkte-inzet-tegen-kinderarmoede-2016

KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, *Advies Groeipakket op maat van elk kind*, 2015-2016/15, www.kinderrechtencommissariaat.be/advies/groeipakket-op-maat-van-elk-kind

¹⁷ Alle cijfers o.b.v. het onderzoek voor de armoedetoets: A. DECOSTER, T. VANHEUKELOM, *Impactberekening van de vlaamse kinderbijslag hervorming op het armoederisico*. KULeuven, 9 maart 2017, 15-16.

Naast de omvang en diepte van de armoede, is ook kwalitatieve monitoring aangewezen. De verwachting is dat het nieuwe groeipakket een beter antwoord geeft op situaties van jongeren geplaatst in de jeugdhulp. Het dient opgevolgd worden of deze verwachting effectief wordt ingelost.

Het Kinderrechtencommissariaat maakt zich in dat verband zorgen over de gewijzigde regeling bij perspectiefbiedende pleegzorg. De vroegere kinderbijslag gaf een toeslag aan biologische ouders (het gezin waar het kind voor de plaatsing verbleef) op voorwaarde dat ze contact met hun kind houden en om hen daarin te ondersteunen¹⁸. De ouders konden de beperkte toeslag bijvoorbeeld gebruiken voor vervoerskosten, een traktatie of uitstap. In het groeipakket is die toeslag afgeschaft bij plaatsing in de perspectiefbiedende pleegzorg. De mogelijkheid om ook bij plaatsing de band tussen ouder en kind te blijven onderhouden is vanuit kinderrechtenperspectief heel belangrijk. We weten dat gezinnen in armoede in België een groter risico lopen op plaatsing van de kinderen buiten het gezin¹⁹. Een financiële ondersteuning is voor die ouders vaak onmisbaar om de band met hun geplaatst kind te onderhouden. Het Kinderrechtencommissariaat vraagt om de impact van het groeipakket ook op dit punt op te volgen.

Versterk het armoede-reducerend effect van het groeipakket

Naast eventuele noodzakelijke bijsturing op basis van de monitoring, pleit het Kinderrechtencommissariaat voor versterking van het groeipakket als instrument om kinderarmoede te doen dalen.

Het Kinderrechtencommissariaat wil evolueren naar een systeem waarin het groeipakket dat een gezin met een laag inkomen ontvangt voor een kind, minstens zo hoog is als de gemiddelde minimale kost van een kind. Die gemiddelde minimale kost ramen, kan bijvoorbeeld door de armoedegrens of referentiebudgetten te hanteren. Het groeipakket verhogen kan onder andere met de sociale toeslag.

Verder lijkt volgens het Kinderrechtencommissariaat meer maatwerk nodig in functie van draagkracht van gezinnen. Het proportioneel universalisme geeft hiertoe houvast. Eén of twee inkomensgrenzen (naargelang de omvang van het gezin) en één scheidingslijn tussen meer of minder dan 3 kinderen is een beperkte differentiatie. Er moet vermeden worden dat een gezin bij een beperkte stijging van het gezinsinkomen in één keer een pak ondersteuning verliest.

2.3. Houd rekening met kinderen in tewerkstellingsbeleid

Duurzame tewerkstelling van ouders en jongeren is een hefboom om financiële problemen en hun gevolgen tegen te gaan. Inzetten op tewerkstelling is dan ook een terechte actie in de bestrijding van kinderarmoede.

Het Kinderrechtencommissariaat wijst erop dat kinderen nog vaak onzichtbaar zijn in het tewerkstellingsbeleid. Nochtans zijn zij direct betrokken partij in de tewerkstellingssituatie van hun ouder(s). Ze kunnen voordelen ondervinden,

¹⁸ Art. 70ter Kinderbijslagwet.

¹⁹ Zie bijvoorbeeld: M. Bouverne-De Bie, J. Impens, S. Willems, S. De Visscher, I. Delens-Ravier, Y. Rosseel, *Een link tussen leven in armoede en maatregelen bijzondere jeugdbijstand?*, Gent, Academia Press, 2010, 134p.

bijvoorbeeld als het gezinsinkomen stijgt. Maar er kunnen ook nadelen zijn, bijvoorbeeld als er geen kwalitatieve kinderopvang beschikbaar is. Die vraag stelt zich in het bijzonder in eenoudergezinnen en bij bepaalde werkregimes (bijvoorbeeld werk in de vroege ochtend, late avond of nacht). Sommige jobs maken het ook moeilijk voor ouders om hun kinderen te ondersteunen, onder meer op het vlak van onderwijs, zorgnoden of vrijetijdsbesteding.

Het zou goed zijn om hierover kennis en inzichten te verzamelen via kwalitatief onderzoek²⁰. Die inzichten kunnen een van de bronnen zijn om het tewerkstellingsbeleid uit te tekenen.

2.4. Onderwijs

Van kostenbeheersing naar een maximumfactuur

Het Kinderrechtencommissariaat ondersteunt de aandacht in het JKP 2015-2019 voor kostenbeheersing in het onderwijs. Hoewel erkende scholen geen inschrijvingsgeld mogen vragen, zijn er voor ouders heel wat kosten verbonden aan onderwijs: onder andere voor handboeken, vervoer en uitstappen. In het middelbaar zou het gemiddeld om 1.309 euro per jaar gaan²¹. Er zijn grote verschillen tussen richtingen, maar ook tussen scholen.

Onderwijs is een basisrecht voor elk kind. Hoge kosten maken onderwijs minder toegankelijk voor kwetsbare groepen. Daarom pleit het Kinderrechtencommissariaat voor lagere kosten in basis- en secundair onderwijs, met kosteloosheid als einddoel. Ook het VN-Kinderrechtencomité maant in slotbeschouwing 39²² de verschillende regio's aan om de schoolkosten terug te dringen:

Schoolkosten afschaffen

Referring to target 4.1 of the Sustainable Development Goals, the Committee urges the State party to: [...]

(d) Repeal school costs in all regions of the State party [...]

Het eindrapport JKP 2015-2019 verwijst naar verschillende acties die zijn ondernomen. Er waren projecten rond kostenbeheersing en omgaan met onbetaalde schoolfacturen. Een studiekostenmonitor werd opgestart. Het Kinderrechtencommissariaat kijkt uit naar de officiële en volledige resultaten van die monitor, die preciezer zicht zullen geven op de werkelijke kosten voor onderwijs in verschillende onderwijsniveaus en richtingen.

De resultaten van de studiekostenmonitor kunnen de basis vormen om een maximumfactuur in te voeren in het secundair onderwijs, zoals nu al bestaat in het basisonderwijs. Voor de tweede en derde graad kan het een maximumfactuur op maat van elke richting zijn. De studiekostenmonitor kan ook dienen om de schooltoelage voor de 2de en 3de graad secundair onderwijs te differentiëren per studierichting.

²⁰ Een voorbeeld is de aandacht voor het kindperspectief in het actieonderzoek over de 30-urenweek bij Femma. <https://www.gerichtopevenwicht.be/nieuws/femma-na-%C3%A9%C3%A9n-maand-een-30-urenwerkweek>

²¹ Gelekte resultaten van de studiekostenmonitor, zoals geciteerd op: <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2019/04/02/studiekosten/>

²² Committee on the Rights of the Child, *Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium*, 1 February 2019, www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/crc_c_bel_co_5-6_auv_f_1.pdf

Tot slot vraagt het Kinderrechtencommissariaat – net als het VN-Kinderrechtencomité in slotbeschouwing 38²³ en de Vlaamse Ombudsman²⁴ – om geen schooltoelagen meer in te trekken als kinderen regelmatig afwezig zijn op school.

Bezorgd over intrekken schooltoelagen

The Committee is seriously concerned that: [...]

(b) School costs for nursery, primary and secondary education and the withdrawal of the school allowances in case of frequent absences in Flemish schools negatively impact children from the most economically and socially disadvantaged families.

2.5. Blijf inzetten op jeugdwerk voor iedereen

Het Kinderrechtencommissariaat ondersteunt de sterke inzet op vrijetijdsparticipatie binnen het luik armoede in het JKP 2015-2019, zoals de uitrol van de UitPAS en de aandacht voor vakantieparticipatie. Vrijetijdsbesteding is immers een belangrijk domein van participatie aan de samenleving. Het recht op vrije tijd, ontspanning en culturele activiteiten van kinderen en jongeren is verankerd in het Kinderrechtenverdrag.

Ook de aandacht voor diversiteit is positief. Naast toegankelijkheid van al het jeugdwerk, vermeldt het rapport steun voor jeugdorganisaties die zich specifiek richten op maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren of andere groepen. Het Kinderrechtencommissariaat blijft het belang van deze organisaties ondersteunen. Jeugdwerkingen die zich specialiseren in een laagdrempelige werking op maat van bijvoorbeeld kinderen en jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties, betekenen vaak veel voor deze kinderen en jongeren.

3. In 2015 ambieerde Vlaanderen een duurzame leefomgeving tegen 2019

2019 is het jaar waarin jongeren van zich laten horen. Ze zijn bezorgd om het klimaat en komen met hun bezorgheden op straat. Er zijn de donderdagse klimaatbetogingen van scholieren in tal van Vlaamse steden. Er zijn klimaatmarsen waaraan ouders, grootouders, verenigingen en andere bezorgde burgers deelnemen. Ook lagere schoolkinderen laten van zich horen. Samen met hun school zetten ze acties op aan hun schoolpoort om het belang van schone lucht in de buurt van hun school te benadrukken. Ze moedigen hun leeftijdsgenootjes aan om hun klimaatpetitie op www.kidsforclimate.org te tekenen.

3.1. Verschillende kleine acties

Het eindrapport JKP 2015-2019 toont dat Vlaanderen op verschillende manieren wil tegemoet komen aan de nood aan een ecologische en duurzame samenleving.

²³ Committee on the Rights of the Child, *Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium*, 1 February 2019, www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/crc_c_bel_co_5-6_auv_f_1.pdf

²⁴ Jaarverslag van de Vlaamse Ombudsdienst 2014, april 2015, p.19-20. www.vlaamseombudsdienst.be/ombs/nl/nieuws/pdf/g411jaarverslag_2014.pdf

- Jeugdverenigingen kregen extra subsidies omdat ze inzetten op de duurzaamheidscompetenties van jongeren. Er waren projectmiddelen voor jongerenorganisatie en scholen die met de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen of Sustainable Development Goals (SDG's) en mondiale kwesties aan de slag gaan. Scholen kunnen rekenen op ondersteuning voor de uitbouw van een eigen duurzaamheidsbeleid, bijvoorbeeld in hun voedings- of gebouwenbeleid, en de aanpak van het thema milieu in de lessen. Vlaanderen ontwikkelde een digitale tool waarmee scholen hun gezond binnenmilieu kunnen meten. Het project 'Pimp je Speelplaats' gaf aan 25 scholen middelen om hun grijze speelplaats te vergroenen. Er is aandacht voor bewegingsvriendelijke en gedeelde schoolspeelplaatsen.
- Vlaanderen schuift voortaan duurzame overheidsopdrachten naar voor. In ieder contract zitten sociale, economisch en groene doelen. Vlaamse departementen verankeren duurzaamheid in hun werking, bijvoorbeeld met een SDG-actieplan. Pulse ontwikkelde cultuurzaam.be waarin sectoren tips krijgen om energieverbruik en CO2-uitstoot te drukken. Op de Vlaamse Klimaattop werd beslist om culturele infrastructuur energiezuiniger te maken en daarvoor ook middelen vrij te maken.
- Gemeenten maken meer kans op de prijs van Jeugdgemeente als ze ecologie als één van de zes inhoudelijke pijlers in hun beleid meenemen. Vlaanderen stimuleert gemeenten in hun transitie naar duurzame wijken, met aandacht voor speelvoorzieningen en universele toegankelijkheid. Voortaan is duurzaamheid een pijler in de gemeente-en stadsmonitor.

3.2. Doelstelling JKP strookte nochtans met appel van klimaatleerlingen

Anderzijds voelen de gerealiseerde acties maar magertjes aan wanneer je ze naast het dringende appel van de bezorgde leerlingen legt. De Vlaamse Regering had met het JKP 2015-2019 nochtans veel in handen om hun appel mee te onderschrijven. Het JKP 2015-2019 stelt dat Vlaanderen tegen 2019 voor een duurzame leefomgeving zal zorgen waar kinderen en jongeren actief aan bijdragen. Ze zou tussen 2015 en 2019 meer investeren in een gezonde leefomgeving, zeker daar waar kinderen zijn want zij zijn kwetsbaarder. Vlaanderen zou ecologisch gedrag aanraden en niet-ecologisch gedrag afraden. Ze zou projecten van en voor jongeren ondersteunen.

3.3. VN-Kinderrechtencomité dringt aan op nationaal klimaatplan

We hopen dat de volgende Vlaamse Regering voor dezelfde doelstelling blijft gaan, maar dat ze deze keer ambitieuzer is in haar acties. Minimum moet Vlaanderen voor een sterk nationaal plan gaan dat rekening houdt met het appel van de jongeren en inzet op het terugdringen van luchtvervuiling en opwarming van de aarde. Het VN-Kinderrechtencomité benadrukt in slotbeschouwing 35 het belang van deze aanpak²⁵.

Nationaal klimaatactieplan

The Committee notes a high level of air pollution, particularly from road transport, in the State party and its negative impact on climate and children's health, contributing to an increase in asthma and respiratory diseases while their exact prevalence remains unknown. Taking note of

²⁵ Committee on the Rights of the Child, *Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium*, 1 February 2019, www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/crc_c_bel_co-5-6_auv_f_1.pdf

targets 3.9 and 13.5 of the Sustainable Development Goals, the Committee recommends that the State party:

- (a) Conduct an assessment of air pollution on children's health and a study on the prevalence of asthma and respiratory diseases in children as a basis for designing a well-resourced strategy to remedy the situation, and regulate the maximum concentrations of air-pollutant emissions, including from road transport;
- (b) Develop a comprehensive national plan for reducing the level of greenhouse emissions to prevent dangerous climate impact, while ensuring that the special vulnerabilities and needs of children, as well as their views, are taken into account;
- (c) Strengthen awareness-raising of environmental health and climate change among children, with active participation of schools.

Eerder drong de Vlaamse Jeugdraad aan op een snellere aftrap van de klimaatacties. In februari 2018 schreef de jeugdraad in zijn advies bij de conceptnota: voorontwerp klimaatbeleidsplan 2021-2030:

'Stel actie niet langer uit, wacht niet met maatregelen en ambitie tot 2021, maar start er nu mee. Maak de aangekondigde ambities concreet.'²⁶

4. Acties die ruimte garanderen en regelgeving die ruimte inperkt

4.1. Vele verschillende acties zodat kinderen zichzelf kunnen zijn

Vlaanderen had in 2015 de ambitie om meer ruimte te creëren voor kinderen en jongeren. In 2019 zouden alle kinderen, zonder onderscheid, op de nodige fysieke en psychische ruimte kunnen rekenen om zichzelf te kunnen zijn. Vlaanderen zette daarvoor verschillende acties op.

- Het Kasteel van Gaasbeek en de landcommanderij stemmen voortaan hun programma af op kinderen en laten hen meedenken over de toekomst van deze Vlaamse instellingen. Er is een aanbod voor kinderen die het Nederlands als tweede taal leren.
- Vlaanderen blijft de jeugdorganisaties structureel ondersteunen. De jeugdverblijven en jeugdinfrastructuur kunnen blijven rekenen op subsidies.
- Via het label 'kindvriendelijke steden en gemeenten' stimuleert Vlaanderen een kindvriendelijk lokaal beleid. Er is een netwerk opgericht tussen steden en gemeenten om uitwisseling en expertiseontwikkeling te ondersteunen.
- Vlaanderen investeerde in initiatoropleidingen voor specifieke doelgroepen, zoals kinderen met een (medische) beperking, kleuters. De Vlaamse overheid blijft de buurtsportwerking stimuleren via tools voor lokale besturen.
- Stadsvernieuwingsprojecten worden beoordeeld op het inzetten in speelruimtes. Het familievriendelijk toeristisch aanbod en erfgoed wordt extra uitgelicht.
- Er is de Kunstendag voor kinderen. Proeftuinprojecten leggen bruggen tussen het vrijetijdsaanbod en de asielcentra waar jongeren verblijven. Vlaanderen stimuleert de positieve identiteitsontwikkeling bij jongeren om

²⁶ Vlaamse Jeugdraad, Advies 1807, *Vlaams Klimaatbeleidsplan 2021-2030*, https://vlaamsejeugdraad.be/sites/default/files/advies/1807_advies_klimaatbeleidsplan_2021-2030.pdf

gewelddadige radicalisering en polarisering tegen te gaan. Er is het Masterplan Diversiteit.

- Kinderen en jongeren krijgen met WAT WAT een eigen informatieplatform. Ketnet en MNM geven prioriteit aan kinderen en jongeren.
- Keki ging aan de slag met het concretiseren van het belang van het kind binnen verschillende beroepsgroepen. Het jeugdwerk werd hergedefinieerd als een basisrecht voor alle kinderen en jongeren. Vlaanderen snoeide in de regelgeving zodat jongeren gemakkelijker kampen en fuiven kunnen organiseren.
- 39 Jokers, die de gevolgen van nieuwe regelgeving op kinderen en jongeren in kaart brengen, werden opgemaakt.

4.2. Acties counteren discriminatie en ruimtebelemmerende regelgeving niet

Plaatsen we de acties naast de initiële ambitie: meer ruimte te creëren voor kinderen en jongeren zodat ze meer zichzelf kunnen zijn, dan valt het gebrek aan een structurele aanpak op. Inzetten op een cultuur-, media-, buurt-, jeugd- of sportaanbod dat zich specifiek richt op kinderen, jongeren en kwetsbare minderjarigen draagt zeker bij tot meer fysieke en psychische ruimte voor kinderen en jongeren, maar het volstaat niet om hardnekkige knelpunten op verschillende niveaus weg te werken.

System van uithandengeven blijft bestaan

De Vlaamse overheid zette in op een vereenvoudiging van regelgeving zodat kinderen en jongeren gemakkelijker kunnen kamperen en fuiven. Anderzijds had Vlaanderen met het nieuwe decreet jeugddelinquentierecht het systeem van uithandengeving kunnen vervangen door een alternatief sanctiesysteem, afgestemd op minderjarigen, maar het gebeurde niet. Vlaanderen koos voor behoud van de uithandengeving, wat indruist tegen het recht op een aparte aanpak van jeugddelinquentie bij minderjarigen.

Oormerken van Vlaamse subsidiëring voor jeugd aan lokale besturen verdween

Voordien garandeerde Vlaanderen aan alle kinderen en jongeren in elke gemeente een eigen lokaal jeugdbeleidsplan met speciaal bestemde middelen voor het lokale jeugdbeleid. Sinds 1 januari 2014 hoort het lokaal jeugdbeleidsplan deel uit te maken van de grotere meerjarenplanning. In 2015 verdween de decretale garantie om een deel van de Vlaamse subsidiëring aan de lokale besturen specifiek voor kinderen en jongeren te reserveren.

Gepercipieerde discriminatie is nog steeds geen marginaal probleem

Vlaanderen trok deze legislatuur terecht de kaart van een positieve identiteitsontwikkeling bij jongeren, als antwoord op gewelddadige radicalisering. Anderzijds toont onderzoek dat gepercipieerde discriminatie op basis van geloof, taal en huidskleur onder Vlaamse jongeren geen marginaal probleem is. Racisme en moslimhaat zijn maatschappelijk een groot probleem. Vooroordelen, stereotypen en haat tegen moslims en mensen met een donkere huidskleur of een migratieachtergrond zijn duidelijk zichtbaar in het publieke debat. Dat is heel schadelijk voor de identiteitsontwikkeling van kinderen en jongeren uit die groepen. Er zijn wel inspanningen tegen hate speech, maar niet elke uiting van vooroordelen, stereotypen en haat wordt consequent geproblematiseerd door de politieke klasse in zijn totaliteit.

5. Ga voor een kindnorm in het mobiliteitsbeleid

Mobiliteit is van groot belang in het leven van kinderen en jongeren. Ze gaan naar school, naar hun ene of andere thuis, naar de sportclub of jeugdvereniging, naar formele en informele speelruimtes. Meer dan volwassenen verplaatsen ze zich als voetganger, fietser of met het openbaar vervoer. Ze zijn kwetsbaarder als zwakke weggebruikers. Tegelijk zijn ze een belangrijke doelgroep in de beoogde maatschappelijke transitie naar duurzame mobiliteit.

Het JKP 2015-2019 streeft ernaar dat alle kinderen en jongeren zich in 2019 autonoom, duurzaam en veilig kunnen verplaatsen. Het eindrapport JKP 2015-2019 bespreekt onder meer de opstart van basisbereikbaarheid, het Vlaams Fietsbeleidsplan en verkeers- en mobiliteitseducatie. Er is overleg tussen De Lijn, de Vlaamse Jeugdraad en het Kinderrechtencommissariaat.

5.1. Administratieve geldboetes bij De Lijn beter aangepast aan minderjarigen

Meldingen bij de Klachtenlijn tonen aan dat jongeren in het openbaar vervoer soms sneller een boete oplopen, bijvoorbeeld door minder ervaring of omdat ze minder geld op zak hebben. Maar geldboetes zijn een weinig geschikte sanctie voor minderjarigen. Ze hebben financieel een zwakke, afhankelijke positie. Vanuit het Kinderrechtenverdrag hebben minderjarigen die gedrag stellen in conflict met de wet, recht op aangepaste sancties met een pedagogische finaliteit.

Het Kinderrechtencommissariaat ging in overleg met De Lijn met de vraag naar een aangepast systeem voor minderjarigen. Zoals het eindrapport JKP 2015-2019 vermeldt, resulteerde dat in het decreet over het mobiliteitsbeleid, de openbare werken en het vervoer en het verkeersveiligheidsbeleid en VVM De Lijn (zogenaamd verzameldecreet MOW). Het Vlaams Parlement keurde dat decreet goed op 3 april 2019. Het Kinderrechtencommissariaat is tevreden dat de rechtswaarborgen voor minderjarigen decretaal worden verankerd en dat boetetarieven gedifferentieerd worden.

5.2. Aandacht voor toegankelijkheid in overgang naar basisbereikbaarheid?

De verplaatsingsmogelijkheden van kinderen en jongeren, zowel individueel, in groep als in gezinsverband vormen een belangrijke toetssteen in de verdere uitwerking van basisbereikbaarheid. Daarbij is specifieke aandacht nodig voor kinderen en jongeren met een beperking en kinderen en jongeren in armoede.

Het decreet basisbereikbaarheid, goedgekeurd door het Vlaams Parlement op 3 april 2019, biedt echter weinig garanties dat kinderen en jongeren zich 'autonoom, duurzaam en veilig' – zoals het JKP 2015-2019 vooropstelt – zullen kunnen verplaatsen. Het Kinderrechtencommissariaat vraagt om een kindnorm²⁷ binnen basisbereikbaarheid en het bredere mobiliteitsbeleid. Dat betekent dat het kind het referentiepunt is voor de modale weggebruiker en de gebruiker van het openbaar vervoer. Voor basisbereikbaarheid vertaalt zich dat in garanties op het vlak van beschikbaarheid en bereikbaarheid,

²⁷ Gezinsbond, *Focus op kindnorm: uitdagingen voor een betere levenskwaliteit: op weg naar een kindnorm: a world fit for children*, 2010.

bekendheid en begrijpbaarheid, betaalbaarheid, bruikbaarheid, kwaliteit en betrouwbaarheid.

Een positief voorbeeld van werken aan toegankelijkheid is het project kampvervoer, vermeld in het eindrapport JKP 2015-2019. Het zou goed zijn dat structureel te verankeren.

5.3. Wat met het leerlingenvervoer?

Momenteel heeft elke leerling in het buitengewoon onderwijs recht op gratis leerlingenvervoer naar de dichtstbijzijnde school van het net van de vrije keuze die het type of de opleidingsvorm aanbiedt. Het systeem is verouderd. Daarom keurde de Vlaamse Regering op 17 juli 2015 een conceptnota goed om een meer structurele oplossing te vinden voor het leerlingenvervoer en meer in te spelen op de noden van leerlingen. Het nieuwe model geldt niet meteen voor heel Vlaanderen. Pilotprojecten in Roeselare en Leuven moeten duidelijk maken wat de impact is en waar er bijsturing nodig is. De projecten werden met een jaar verlengd. Ook een grootstedelijke context werd toegevoegd. Hoewel het belangrijk is om genoeg tijd te nemen om te testen en te evalueren met het oog op de realisatie in heel Vlaanderen, blijkt uit onze Klachtenlijn dat er echt verandering nodig is. We hopen dat er in de volgende legislatuur snel werk gemaakt wordt van het vernieuwde concept en de bijbehorende regelgeving.

In het decreet Basisbereikbaarheid valt er weinig te lezen over leerlingenvervoer. Het is belangrijk om de conceptnota leerlingenvervoer en het decreet basisbereikbaarheid op elkaar af te stemmen.

6. Onderwijs: Leerloopbanen op maat

In 2019 garandeert Vlaanderen alle kinderen en jongeren een leerloopbaan die aansluit bij hun talenten en hen in staat stelt volwaardig te participeren aan de samenleving.

Om elke leerling het beste onderwijs te bieden op maat van zijn of haar talenten, interesses en mogelijkheden, koos de Vlaamse Regering om het secundair onderwijs te moderniseren. Binnen deze modernisering kregen heel wat aspecten vorm. Het eindrapport JKP 2015-2019 rapporteert over het duaal leren, het actieplan tegen schooluitval, het STEM-actieplan en de hervorming van leerlingenbegeleiding. Er kwam ook een aanpak tegen pesten en voor welbevinden.

We verwelkomen deze acties en onderschrijven de noodzaak hiervan. Het is belangrijk dat Vlaanderen blijft zoeken naar een onderwijs dat optimale kansen biedt aan elke leerling.

6.1. Bouw coherente strategieën uit om schooluitval te voorkomen

De Vlaamse overheid wil met de conceptnota 'Samen tegen Schooluitval' één omvattend beleid ontwikkelen om schooluitval aan te pakken. Daarvoor schuift ze 52 acties naar voor²⁸.

²⁸ Vlaamse Regering, Conceptnota Samen tegen Schooluitval, 19 januari 2016, *Parl. St. Vl. Parl.* 2015-2016, nr. 620/1, <http://docs.vlaamsparlement.be/docs/stukken/2015-2016/g620-1.pdf>

Het Kinderrechtencommissariaat schaarft zich achter de conceptnota. We lezen heel wat sterke punten en realisaties, zoals de aandacht voor het perspectief van jongeren bij spijbelproblemen, betere registratie van vroegtijdige schoolverlaten en spijbelen, het inschakelen van CLB vanaf 5 B-code (onwettig afwezig), oog voor het verbindend en herstelgericht werken en het hervormen van het time-outsysteem naar een meer flexibel systeem van onderwijs-welzijnsprojecten²⁹.

Maak monitoring over alle tuchtmaatregelen in basis en secundair onderwijs mogelijk

Positief is dat er aparte afwezigheidscodes zijn ingevoerd voor preventieve schorsing (code Y), tijdelijke (code U) en definitieve uitsluiting (code T) voor dagen dat een leerling een tuchtsanctie heeft en niet op school is. Dit zowel voor basis als secundair onderwijs. Wel is het jammer dat de webservice van Discimus enkel voor secundair onderwijs en uitsluitend voor definitieve uitsluitingen (ongeacht of een leerling aan- of afwezig is in de school) in gebruik is.

We hopen dat er in de volgende legislatuur werk gemaakt wordt van een uitbreiding van de webservice, zodat zowel secundaire als basisscholen alle tuchtmeldingen (definitieve uitsluitingen, preventieve schorsing en tijdelijke uitsluitingen) via de webservice van Discimus moeten doorsturen, wat monitoring over alle tuchtmaatregelen in zowel basis als secundair onderwijs mogelijk zou maken.

Het Kinderrechtencommissariaat beschouwt de onderwijsinspectie als de meest geschikte instantie om die permanente monitoring te coördineren. Permanente monitoring zal de school toelaten het sanctiebeleid te evalueren en bij te sturen.

Nood aan betere rechtsbescherming bij definitieve uitsluitingen

Wij blijven bezorgd om de vele definitieve uitsluitingen op scholen. Slechts een beperkt aantal uitsluitingen is terecht. We blijven ook vaststellen dat beroepscommissies definitieve uitsluitingen bevestigen, zelfs als de beslissing niet strookt met de decretale en reglementaire onderwijsbepalingen en met het schoolreglement.

Daarom vraagt het Kinderrechtencommissariaat de bevoegdheid van de Commissie Leerlingenrechten uit te breiden zodat de Commissie in beroep bevestigde definitieve uitsluitingen kan toetsen aan de onderwijsregelgeving. Dat zal scholen stimuleren om de formele procedures beter te volgen en de kans verhogen dat fouten in de interne beroepsprocedure rechtgezet worden. Dat is goed voor de rechtsbescherming van leerlingen. Hopelijk gaan scholen dan ook het proportionaliteitsbeginsel meer au sérieux nemen en leerlingen minder snel definitief uitsluiten³⁰.

Blijf inzetten op jongeren in sociaal kwetsbare situaties

²⁹ KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, Advies *Samen tegen Schooluitval*, 2015-2016/7, www.kinderrechtencommissariaat.be/advies/samen-tegen-schooluitval

³⁰ KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, *Memorandum regionale, federale en Europese verkiezingen van 26 mei 2019, voorstellen voor een meer kindvriendelijke toekomst*, www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/memorandum_2019_incusief_concluding_observations_def.pdf.

Het verontrust ons dat jongeren in sociaal kwetsbare posities meer risico lopen op uitsluiting, namelijk leerlingen met een buitenlandse nationaliteit, van wie de thuistaal niet Nederlands is en/of die een schooltoelage ontvangen. We vragen om dit signaal ernstig te nemen.

Het VN-Kinderrechtencomité is erg bezorgd dat kinderen uit sociaal en economisch benadeelde families en kinderen met een migratieachtergrond heel wat obstakels ondervinden bij hun toegang tot kwaliteitsvol onderwijs. Dit leidt onder meer tot een oververtegenwoordiging van deze groepen in technisch en beroepsonderwijs, een groot aantal schoolverlaters en definitieve uitsluitingen. Het dringt er in slotbeschouwingen 38 en 39 op aan het Vlaamse beleid rond schoolverlaters te herzien en actief in te zetten op niet-repressieve maatregelen zodat kinderen uit benadeelde families op school blijven en toegang hebben tot de opleidingen naar keuze³¹.

Kwaliteitsvol onderwijs voor maatschappelijke kwetsbare kinderen
The Committee is seriously concerned that (a) children from socially and economically disadvantaged families and children with a migrant background face barriers in accessing quality education, including school fees and discrimination by peers and teachers, which leads to underperformance, overrepresentation in technical and vocational education, dropout, expulsions and not obtaining to school diploma. [...]

Referring to target 4.1 of the Sustainable Development Goals, the Committee urges the State Party to: [...]

e) Review the Flemish anti-dropout policy and actively develop non-repressive measures to ensure that children in disadvantaged situations remain in education and access education paths of their choice. [...]

6.2. Leerlingenbegeleiding: meer afstemming nodig tussen onderwijs en welzijn

De Vlaamse overheid hervormde recent de leerlingenbegeleiding³². Het decreet leerlingenbegeleiding neemt enkele knelpunten weg door rollen en taken van de verschillende actoren die vorm geven aan leerlingenbegeleiding, scherp te stellen.

We zien heel wat sterke stappen vooruit, zoals:

- de gezamenlijke verantwoordelijkheid van school en CLB voor leerlingenbegeleiding
- de sterke interne leerlingenbegeleiding die centraal staat
- kwaliteitsvolle leerlingenbegeleiding en samenwerken met het CLB als erkenningsvoorwaarden voor scholen
- laagdrempeligheid en vlotte toegankelijkheid van CLB's
- een aanbod van leerlingenbegeleiding voor leerplichtige leerlingen in het huisonderwijs³³.

³¹ Committee on the Rights of the Child, *Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium*, 1 February 2019, www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/crc_c_bel_co_5-6_auv_f_1.pdf

³² Ontwerp van decreet betreffende de leerlingenbegeleiding in het basisonderwijs, het secundair onderwijs en de centra voor leerlingenbegeleiding, 26 februari 2018 *Parl. St. VI. Parl.*, 2017-2018, nr. 1498/1, BS 25 juni 2018, <http://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1377693>

³³ Kinderrechtencommissariaat, *Advies Voorontwerp van decreet over leerlingenbegeleiding: nood aan afstemming tussen onderwijs en welzijn*, 2017-2018/01, www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/advies_2017_2018_01_voorontwerp_leerlingenbegeleiding.pdf.

Toch vinden we de hervorming maar gedeeltelijk geslaagd, omdat de onderlinge afstemming tussen onderwijs en welzijn niet uitdrukkelijk wordt geregeld in het decreet. De positie of het mandaat van de CLB's tegenover de andere actoren in de hulpverlening wordt niet uitgeklaard. Dat is nochtans nodig om van een echte hervorming van leerlingenbegeleiding te kunnen spreken. Want leerlingenbegeleiding beperkt zich niet tot de school. Heel wat leerlingen zitten op de grens tussen onderwijs en welzijn. Dat blijkt uit meldingen bij onze Klachtenlijn. We maken ons al jaren zorgen over de vele definitieve uitsluitingen in het secundair onderwijs. Uit de kinder- en jeugdpsychiatrie krijgen we signalen over een grotere instroom van 6- en 7-jarigen omdat het onderwijs en de jeugdhulp met de kinderen geen blijf weet. Ondanks de vele goede bedoelingen hebben scholen het gevoel dat ze tekort schieten. Nogal wat leerlingen kampen met zware trauma's en scholen voelen zich te weinig uitgerust om daarop een gepast antwoord te geven. De nu voorgestelde procedure om de verdere operationalisering uit te klaren in een Besluit van de Vlaamse regering, bevordert niet de transparantie.

6.3. Nood aan meer structurele aanpak van pesten

Het preventief pestbeleid kreeg vorm in heel wat concrete acties die de Vlaamse regering tussen 2015 en 2018 realiseerde. Zo rapporteert het eindrapport JKP 2015-2019 over:

- het bewaken van het welbevinden op school voor elke jongere
- de verantwoordelijkheid en rol van elke onderwijsactor in de aanpak van pesten
- het bundelen van bestaande informatie
- het uitwerken en promoten van leerlingbemiddeling
- het ondersteunen van school bij de aanpak van pesten

We juichen al deze acties toe en erkennen dat Vlaanderen heel wat werk verzet heeft. Preventief pestbeleid blijft noodzakelijk. Zo blijft onze Klachtenlijn jaar na jaar meldingen en klachten ontvangen over geweld op school. Het VN-Kinderrechtencomité benadrukt in slotbeschouwingen 38 en 39³⁴ het belang van deze preventieve aanpak:

Pak pestproblemen aan

The Committee is seriously concerned that [...]

(d) bullying and violence in school, both by peers and teachers, remains pervasive.

Referring to target 4.1 of the Sustainable Development Goals, the Committee urges the State Party to: [...]

(g) intensify measures to combat bullying, including cyberbullying, that encompasses prevention, early detection mechanisms, the empowerment of children and professionals, intervention protocols and harmonized guidelines for the collection of case-related data.

Toch merken we dat er nood is aan meer structurele aanpak om pesten tegen te gaan.

Richt een kenniscentrum pesten op

³⁴ Committee on the Rights of the Child, *Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium*, 1 February 2019, www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/crc_c_bel_co-5-6_auv_f_1.pdf

Uit ons klachtenonderzoek blijkt dat heel wat vragen onbeantwoord blijven. Jongeren en ouders kunnen dan wel bij verschillende mensen en instanties terecht. Afhankelijk van de ernst en aard van de situatie kunnen die aanspreekpunten helpen, maar geen enkel aanspreekpunt is goed genoeg uitgebouwd om voluit te focussen op pesten. De knowhow die nodig is om voor sommige problemen een oplossing te zoeken, overstijgt vaak de competenties van de aanspreekpunten. Ook heel wat scholen en CLB's blijven worstelen met vragen over pesten en weten niet waar ze terecht kunnen.

Daarom vraagt het Kinderrechtencommissariaat, samen met andere organisaties en academici, al jaren om een kenniscentrum pesten op te richten. Zo een kenniscentrum is een multidisciplinaire en onafhankelijke organisatie voor beleidsondersteuning en praktijkontwikkeling op het gebied van pesten. Zo zou er voor het eerst een centraal aanspreekpunt over pesten komen in Vlaanderen. Het kan kennis en expertise over pesten samenbrengen en opbouwen. Het kan bruikbare instrumenten ontwikkelen om beleid en praktijk te ondersteunen³⁵.

Zet in op een duidelijk minimaal verwachtingskader voor een anti-pestbeleid op scholen

Tot op heden weten we niet hoe het gesteld is met het pestbeleid in Vlaamse scholen. Het Vlaams onderwijspestbeleid is gestoeld op pedagogische vrijheid en zelfregulering. Heel wat scholen doen hun best om pesten tegen te gaan en schoolbreed aan te pakken. Ze werken aan sociale vaardigheden en aan een positief schoolklimaat, maken duidelijke afspraken, denken meer na over ruimtes op school, proberen herstelgericht om te gaan met pestsituaties. Andere scholen hebben helemaal geen uitgewerkt pestbeleid.

Wij vragen daarom werk te maken van een decretaal duidelijk minimaal verwachtingskader voor een anti-pestbeleid op school.

6.4. Gelijke onderwijskansen: graag aanpak ten gronde

Acties voor kinderen op de vlucht

Het Kinderrechtencommissariaat waardeert de acties die in het eindrapport JKP 2015-2019 worden vermeld, zoals de inspanningen om via proeftuinen gespecialiseerde begeleiding te ontwikkelen voor 16- tot 18-jarige nieuwkomers rond identiteitsontwikkeling en leer- en scholingskansen, evenals de inspanningen om ook laaggeschoolde ouders en ouders met een migratieachtergrond via een ouderpanel te betrekken bij het uittekenen van de toekomstplannen voor het secundair onderwijs.

We vermelden zelf ook graag de extra inspanningen die AGODI deed n.a.v. de verhoogde instroom van vluchtelingen in 2015-2016 om kinderen en jongeren toe te leiden naar onderwijs, met name door het inzetten van LOP-deskundigen in niet-LOP-gebieden met een (nieuw of tijdelijk) opvangcentrum en het overleg dat sindsdien jaarlijks plaats vindt met Fedasil. Ook de verhoging van de capaciteit voor OKAN en de extra middelen die scholen kregen voor de opvang van anderstalige jonge kleuters vermelden we graag.

³⁵ Kinderrechtencommissariaat, *Memorandum regionale, federale en Europese verkiezingen van 26 mei 2019, voorstellen voor een meer kindvriendelijke toekomst*, https://www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/memorandum_2019_inclusief_concluding_observations_def.pdf .

Sensibiliseer rond factoren binnen onderwijs die ongelijkheid van kansen versterken

Wat de meer structurele maatregelen betreft, apprecieert het Kinderrechtencommissariaat het dat de extra betoelaging van scholen in functie van het aantal kansarme leerlingen dat ze tellen, behouden bleef. Scholen met veel kansarme leerlingen staan voor extra uitdagingen waarvoor extra inzet van personeel en middelen nodig zijn, willen ze het recht op kwaliteitsvol onderwijs voor elk kind kunnen realiseren.

Tegelijk moeten we vaststellen dat er in het eindrapport JKP 2015-2019 niets terug te vinden is over de voortdurende schrijnende problematiek van de kansongelijkheid in ons onderwijs. Jongeren met een migratieachtergrond blijven gemiddeld vaker zitten, hebben vaker te lijden onder de beruchte 'waterval' in het secundair onderwijs en verlaten de school vaker zonder enige kwalificatie. Ook zien we dat definitieve uitsluitingen van school vaker jongeren met een migratieachtergrond of lage sociaal-economische status (SES) treffen. Ook het VN-Kinderrechtencomité uit zijn bezorgdheid daarover in slotbeschouwing 38³⁶.

Uit onderzoek dat het HIVA in het kader van de diversiteitsbarometer onderwijs van UNIA uitvoerde³⁷, blijkt dat onder meer vooroordelen over leerlingen met een migratieachtergrond en hun ouders een rol spelen in de attestering door klassenraden. Heel wat leerkrachten en directies zijn zich nog te weinig bewust van deze en andere factoren en processen die ongelijkheid kunnen versterken. Die bewustwording is nochtans essentieel om meer gelijke kansen te realiseren. We vragen de volgende Vlaamse regering om te investeren in acties die directies en leerkrachten bewust maken van factoren en processen die ongelijkheid kunnen versterken.

Zet meer in op gebruik van flexibele leerwegen en versterk de autonomie van leerlingen

Op structureel niveau zou een meer doorgedreven aanwending van flexibele leerwegen – waartoe in de regelgeving nu al veel mogelijkheden bestaan – deze jongeren meer kansen kunnen bieden. We vragen de volgende Vlaamse regering om de regelgeving rond flexibele leerwegen in het secundair onderwijs te verduidelijken en om bij schoolverandering het initiatief en de beslissingsbevoegdheid over het organiseren van een flexibele leerweg voor de betrokken leerling aan de ontvangende school toe te kennen.

Meer inzetten op flexibele leerwegen lijkt ons ook een betere piste dan de recente maatregel om (via een wijziging van omzendbrief SO64) zittenblijven in het secundair onderwijs te beperken door met name, vanaf het schooljaar 2020-2021, bij een B-attest de mogelijkheid om dezelfde studierichting verder te zetten door het jaar over te doen, afhankelijk te maken van de (ook voor andere scholen bindende) toestemming van de delibererende klassenraad (deliberaties vanaf juni 2020). Daar waar klassenraden al geneigd zijn om leerlingen mee in functie van hun achtergrond naar bepaalde richtingen te oriënteren en van andere studierichtingen uit te sluiten, zal die maatregel dat mechanisme nog versterken. We vrezen dat de te verwachte vermindering van het zittenblijven niet zal opwegen tegen de evenzeer te verwachten versterking van de beruchte waterval in het secundair onderwijs. Deze maatregel ontnemt leerlingen een belangrijk stuk autonomie in ruil voor een

³⁶ Committee on the Rights of the Child, *Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium*, 1 February 2019, www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/crc_c_bel_co_5-6_auv_f_1.pdf

³⁷ UNIA, *Diversiteitsbarometer onderwijs*, 2018, <https://www.unia.be/nl/publicaties-statistieken/publicaties/diversiteitsbarometer-onderwijs>

twijfelachtige winst voor hun schoolloopbaan. We vragen de volgende Vlaamse regering om die maatregel in te trekken.

Pak de pijnpunten in het onthaalonderwijs aan

Ook valt op dat het eindrapport JKP 2015-2019 geen melding maakt van het OKANS-onderzoek van het Steunpunt Diversiteit en Leren dat plaats vond in de periode 2014-2016. In opdracht van de Minister van Onderwijs evalueerde dat onderzoek het onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers (OKAN). De conclusies en aanbevelingen werden op 29 juni 2017 voorgesteld aan de Vlaamse Commissie voor Onderwijs. De onderzoekers stelden vast dat met name ook anderstalige nieuwkomers vaker in het watervalstelsel terecht komen, vaker blijven zitten, vaker een C-attest krijgen. Vooral het transitie-moment – van onthaal- naar reguliere klas – zorgt voor moeilijkheden, zowel in basis- als in secundair onderwijs. Dat komt onder meer doordat het proces van taalverwerving veel meer tijd in beslag neemt (vaak zeven tot negen jaar) dan die enkele maanden of een jaar onthaalonderwijs die nu voorzien zijn. We vragen de volgende Vlaamse Regering om werk te maken van de aanbevelingen uit het OKANS-rapport, in het bijzonder de aanbeveling om het onthaalonderwijs structureel op ruimere wijze in te bedden in het reguliere onderwijs.

6.5. Levensbeschouwelijke symbolen op school? Afdoend antwoord blijft uit

Het Kinderrechtencommissariaat betreurt ook het uitblijven van een afdoend beleidsmatig antwoord op de arresten van de Raad van State (sedert 2014) naar aanleiding van klachten over verboden tot het dragen van levensbeschouwelijke symbolen door leerlingen op school. In die arresten sluit de Raad van State zo'n verbod niet uit, op voorwaarde dat het een legitiem doel dient én dat er een dringende maatschappelijke noodzaak is. Door die tweede voorwaarde moet zo'n verbod beperkt blijven in plaats én tijd. Door het uitblijven van een afdoend beleidsmatig antwoord blijven algemene verboden op het dragen van levensbeschouwelijke symbolen in schoolreglementen staan en zien leerlingen en hun ouders zich verplicht om daar telkens opnieuw voor elke school apart een beroep tot vernietiging bij de Raad van State tegen aan te spannen.

We vragen de volgende Vlaamse regering om in de onderwijsreglementering vast te leggen hoever scholen kunnen gaan met het verbieden van levensbeschouwelijke symbolen op school. Neem daarin op dat eventuele verbodsbepalingen in schoolreglementen moeten voldoen aan de restricties die de Raad van State opnoemt.

7. De weg naar inclusie is nog lang

In 2015 streefde Vlaanderen naar meer inclusie. Ze deed de belofte dat er in 2019 meer inclusieve, open en ruime leerzones zouden zijn.

7.1. Een heel breed strategisch doel

Onder SD 6 somt het eindrapport JKP 2015-2019 een brede diversiteit van verwezenlijkingen op, waarvan de onderlinge samenhang niet steeds duidelijk is.

Onder de noemer 'open en ruime leerzones in onderwijs, jeugd, welzijn en sport i.s.m. het lokale niveau' verwijst het eindrapport naar de Huizen van het Kind, acties ter bevordering van kleuterparticipatie, een onderzoeksproject rond nieuwe fysieke leeromgevingen, en een project ter stimulering van Brede

Schoolwerking in Brussel via de Vlaamse Gemeenschapscommissie en het Onderwijscentrum Brussel.

De uitvoering en evaluatie van het M-decreet sedert 2015 en de invoering van het nieuw ondersteuningsmodel sedert 2017 (naar 2300 voltijdse equivalente ondersteuners in gewoon onderwijs), krijgt in het eindrapport JKP 2015-2019 terecht een aparte vermelding onder OD 6.2. Het M-decreet kreeg diverse bijsturingen. Er werd gestart met de uitbouw van een datawarehouse met oog op de monitoring van het M-decreet. Hierbij sluit ook aan: de verder, onder OD 6.3, vermelde projectfinanciering die de vzw Ouders voor Inclusie sedert 2015 krijgt voor het opzetten van een Steunpunt voor Inclusie.

Onder OD 6.3 somt het eindrapport JKP 2015-2019 verder nog een reeks uiteenlopende, elk op zich belangrijke maatregelen op: de modernisering en uitbreiding van de onderwijsinfrastructuur via het Masterplan Scholenbouw (2015) en via de reguliere subsidiëring vanuit AGION, de subsidiëring en begeleiding voor het openstellen van schoolsportzalen, een project rond bewegingsvriendelijke speelplaatsen en de invoering van het eSafety label voor scholen die werken aan een veiliger verkeer op het internet.

7.2. Blijf verder inzetten op kleuterparticipatie

We hopen dat de volgende Vlaamse Regering bevordering van kleuterparticipatie verder hoog op de agenda blijft plaatsen, met inbegrip van de monitoring van de inschrijvingen en aanwezigheden van kleuters en het ter beschikking stellen van gegevens uit de monitoring aan scholen, LOP's en gemeenten. Men mag er zich niet toe laten verleiden te denken dat met de verlaging van de leerplicht tot vijf jaar, vanaf het schooljaar 2020-2021, die inspanningen niet langer nodig zouden zijn. Daar waar ouders hun kleuters niet of niet voldoende regelmatig naar school brengen, dienen (lokale) acties in de eerste plaats gericht te zijn op het detecteren en wegnemen van de drempels die ouders in dat verband ervaren. Samenwerking met lokale partners is hier ten eerste aangewezen.

7.3. Nog bijsturingen M-decreet nodig

Ondanks diverse positieve bijsturingen van het M-decreet, genieten leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften en hun ouders nog te weinig rechtszekerheid. De voorziene klachtenmechanismen zijn te versnipperd en te weinig slagkrachtig. Ook worden scholen die tekort schieten op het vlak van het realiseren van inclusief onderwijs enkel ondersteund als zij daartoe zelf een vraag initiëren.

We hopen dat de volgende Vlaamse Regering de transitie naar meer inclusief onderwijs verder blijft nastreven en vragen dat ze daarbij ook inzet op:

- Meer rechtszekerheid bij leerlingen en ouders door: (a) een feitelijke motiveringsplicht voor CLB en scholen voor alle beslissingen over de schoolloopbaan en de ondersteuning van leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften, (b) duidelijke kwaliteitseisen in verband met het overleg tussen school, CLB en ouders n.a.v. een inschrijving onder ontbindende voorwaarde, de ondersteuning en de evaluatie van leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften, (c) een duidelijk referentiekader met betrekking tot de grens tussen een gemeenschappelijk en een individueel aangepast curriculum,
- Aangestuurde ondersteuning van scholen die tekortschieten in het realiseren van inclusief onderwijs,
- Een minder versnipperd en slagkrachtiger klachtenmechanisme waar leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften of hun ouders terecht

kunnen als ze niet akkoord gaan met beslissingen genomen door CLB of de school met betrekking tot de schoolloopbaan of de ondersteuning van de leerlingen,

- Het reserveren van een beperkt aantal plaatsen in elke school voor gewoon onderwijs – bijvoorbeeld 5% van de capaciteit – voor leerlingen met een geattesteerde beperking (verslag of gemotiveerd verslag),
- Complementaire wegen naar inclusief onderwijs, zoals het inbedden van klassen buitengewoon onderwijs in campussen voor gewoon onderwijs, op een wijze die een toenemende inclusie realiseert,
- Het gebruik van flexibele leerwegen in het gewoon onderwijs en de nodige bijsturing van de regelgeving voor het secundair onderwijs zodat bij schoolverandering door een leerling de pedagogische autonomie van de ontvangende school op het vlak van het gebruik van flexibele leerwegen voor de betrokken leerling niet ingeperkt wordt door de pedagogische keuzes die de vorige school op dat vlak maakte.

7.4. Inclusie reikt verder dan onderwijs

We betreuren dat het eindrapport JKP 2015-2019 weinig melding maakt van de andere acties die Vlaanderen op til zette voor kinderen met een beperking, zoals de uitrol van de persoonsvolgende financiering voor minderjarigen of het nieuwe decreet buitenschoolse opvang dat inzet op opvang voor kinderen met extra zorgbehoeften.

Ook krijgen de drempels waarop kinderen met een beperking en hun ouders stoten nauwelijks aandacht in het eindrapport.

We vragen aan de volgende regering om op zijn minst gehoor te geven aan de slotbeschouwing 29³⁸ van het VN-Kinderrechtencomité in dat verband.

Snellere realisatie van PAB en PVF voor minderjarigen met beperking

While welcoming the adoption of the 2014 decree to support inclusive education (M-Decree) that has resulted in decrease in the number of children in segregated education, the Committee is concerned that:

- (a) The State party lacks data on the exact number of children with disabilities and a coordinated approach to disability;
- (b) The support for families to provide care for children is insufficient thus leading to a high level of institutionalisation and the PLF (Person Linked Financing) in Flanders will only be implemented to “mineurs” from 2020 on;
- [...]
- (d) Waiting time for PAB may take up to 10 years and PAB amounts do not meet care needs; [...]

Het VN-Comité wijst in slotbeschouwing 27³⁹ ook op een gebrek aan kinderopvang voor kinderen met een beperking:

Nood aan meer inclusieve kinderopvang

The Committee notes that the demand for day-care facilities, including for children with disabilities and for children from most disadvantage families, remains unmet. The Committee recalls its previous recommendation (CRC/BEL/CO/3-4, para.45), calling on the State party to increase the capacity, flexibility and quality of childcare services, while ensuring their

³⁸ Committee on the Rights of the Child, *Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium*, 1 February 2019, www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/crc_c_bel_co_5-6_auv_f_1.pdf

³⁹ Committee on the Rights of the Child, *Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium*, 1 February 2019, www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/crc_c_bel_co_5-6_auv_f_1.pdf

accessibility to all children, including by increasing subsidized care and improving training of the relevant staff [...]

En stelt in slotbeschouwing 28⁴⁰ dat nog te veel kinderen met een beperking het recht op een gezinsleven ontzegd wordt:

Recht op gezinsleven voor kinderen met beperking

While welcoming the various programmes taking place in Flanders [...] to prevent institutionalisation, the Committee notes with concern that institutional care still remains the first response to children in need of care, particularly for children with disabilities [...]

8. Recht op participatie blijft om aandacht vragen

8.1. Vlaanderen investeerde in tal van initiatieven en organisaties

De Vlaamse overheid ondersteunde via tal van initiatieven de beleidsparticipatie van kinderen en jongeren binnen verschillende beleidsdomeinen en -niveaus.

- Cliëntenorganisaties zoals vzw Cachet en vzw Ouderparticipatie Jeugdhulp kregen extra ondersteuning. Ze maken deel uit van officiële overlegorganen in de jeugdhulp. Zorginspectie inspecteert op het recht op participatie in voorzieningen en betreft jongeren bij hun inspecties. Er waren lokale projecten om de brug te versterken tussen het lokale bestuur en de jeugdvoorzieningen in de stad of gemeente. Jeugdhulpverleners werden gevoed via een inspiratiedag participatief werken.
- De Vlaamse Scholierenkoepel kon op subsidiëring blijven rekenen.
- Het Vlaams Kenniscentrum voor Mediawijsheid en Stampmedia zetten in op mediawijsheid voor en door jongeren.
- De Vlaamse jeugdraad bleef 'het' participatieorgaan voor jongeren aan het beleid. Keki zette in op participatie via hun advieswerk en de uitbouw van een netwerkgroep rond beleidsparticipatie.
- Lokale besturen worden via een digitale tool ondersteund om jongeren te bevragen. VVJ/Bataljong kreeg middelen om lokale jeugdleden te blijven inspireren in hun zoektocht naar verschillende participatievormen. Om de twee jaar kunnen lokale jeugdleden hun gemeentebestuur voordragen voor de toekenning van de prijs 'Jeugdgemeente of -stad van Vlaanderen'. Participatie is één van de criteria waaraan de 'Jeugdgemeente of -stad van Vlaanderen' moet voldoen.
- Vlaanderen investeer(t)de in de uitbouw van e-consultatie van burgers bij de totstandkoming en ontwikkeling van beleid. Het Groenboek Bestuur was de eerste testcase. Met het Burgerkabinet 'Geef mee kleur aan jeugd' stimuleerde de minister van Jeugd burgerparticipatie.
- Youth Dialogue gaf uitdrukking aan een Europees participatie initiatief waarbij verschillende jongeren in dialoog gingen met Europese beleidsmakers.
- Vlaanderen had ook aandacht voor de participatie van maatschappelijk kwetsbare groepen. Buurtstewards stimuleren de maatschappelijke participatie van Roma-gemeenschap. De minister van Inburgering en Integratie investeerde in onderzoek om de beleidsparticipatie van

⁴⁰ Committee on the Rights of the Child, *Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium*, 1 February 2019, www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/crc_c_bel_co-5-6_auv_f_1.pdf

personen van buitenlandse herkomst en hun belangbehartiging te vergroten. Vlaanderen zette in op 'meetingpoints' om de positieve identiteitsontwikkeling bij jongeren te ondersteunen. In het Beleidsnetwerk Diversiteit zitten vertegenwoordigers van werkingen met maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren.

8.2. Participatie: een werk dat nooit af is

Participatie: nog geen verworven recht

Het Kinderrechtencommissariaat waardeert de inspanningen van Vlaanderen. Anderzijds stellen we vast dat het recht op participatie van kinderen en jongeren nog geen verworven recht is.

Het onderzoek 'Eenmeting jeugdbeleid in lokale besturen'⁴¹ toont dat lokale jeugdleden minder wegen op de lokale beslissingen. Stemrecht op 16 jaar bij lokale verkiezingen werd niet wettelijk verankerd, ook al was er een groot draagvlak. De participatie van maatschappelijk kwetsbare groepen blijft ondermaats.

Zorg dat de inspanningen niet verloren gaan

Beleidsplannen hebben aandacht voor participatieprojecten, belangenorganisaties participeren aan overleg, er worden consultaties georganiseerd, maar na de vele inspanningen riskeert al te vaak de inhoudelijke boodschap van kinderen en jongeren verloren te gaan.

- Wat gebeurt er met de adviezen van de Vlaamse Jeugdraad, het Kinderrechtencommissariaat, de Vlaamse Strategische Adviesraden? Welke punten nam het beleid mee?
- Hoe anticipeerde het beleid binnen de verschillende beleidsdomeinen op onderzoeksresultaten die betrekking hebben op het leven van kinderen en jongeren?

Heb aandacht voor participatie op individueel niveau

Het recht op participatie moet verder reiken dan participatie aan officiële raden. Minderjarigen moeten ook buiten die raden kunnen meebeslissen over hun dagelijks leven en toekomst. In tal van beleidsdomeinen worden dagelijks beslissingen genomen die het leven van het individuele kind of jongere meebepalen, zonder de minderjarige (en/of de ouder) daarbij volwaardig te betrekken.

Aandacht voor kinder- en jeugdparticipatie is een dagelijkse opdracht voor alle instanties die voor en met kinderen werken of in naam van kinderen beslissingen nemen. Het VN-Kinderrechtencomité onderschrijft in slotbeschouwing 19⁴² het belang van participatie op individueel niveau en benadrukt dat er op het recht op participatie geen leeftijd plakt.

Respecteer de mening van het kind

⁴¹ KU Leuven Instituut voor de Overheid, *Eenmeting jeugdbeleid in lokale besturen*, 2016, http://www.sociaalcultureel.be/jeugd/onderzoek/eenmeting_lokaal_jeugdbeleid.pdf

⁴² Committee on the Rights of the Child, *Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium*, 1 February 2019, www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/crc_c_bel_co-5-6_auv_f_1.pdf

In accordance with paragraph 21 of its general comment No. 12 on the right of the child to be heard, the Committee “emphasizes that article 12 imposes no age limit on the right of the child to express her or his views, and discourages States parties from introducing age limits either in law or in practice which would restrict the child’s right to be heard in all matters affecting her or him.”

The Committee recommends that the State party:

- (a) Improve participation of all children in particular by abolishing any age limit on the right of children to express their views in all issues concerning them, in legislation and ensure that due weight is given to their views according to their age and maturity;
- (b) Ensure that children at schools and in situations of migration are given enough opportunities to express their views and that these views are taken seriously;
- (c) Continue to involve children, particularly in vulnerable situations, in local public consultations and ensure the impact of the opinion of children on local policies.

Wat met kinderrechteneducatie in andere sectoren?

Het eindrapport JKP 2015-2019 maakt melding van burgerschapsvorming binnen het onderwijs en kinderrechten- en mensenrechteneducatie initiatieven binnen de jeugdsector.

We betreuren dat Vlaanderen niet meer investeerde in kinderrechteneducatie. Kinderrechteneducatie omvat kennisoverdracht maar ook integratie in de werkeethiek, het beleid en de relaties die professionelen met kinderen aangaan. Het VN-Kinderrechtencomité pleit in slotbeschouwing 13⁴³ voor beide benaderingen.

Kinderrechteneducatie is kennis en training

While noting the measures taken to improve the knowledge of children on the Convention in particular by its integration in education for citizenship in democratic society, the Committee encourages the State party to continue to ensure that the Convention provisions are widely known, understood and applied in particular by

- (a) Strengthening training of relevant stakeholders, including teachers, lawenforcement officials, judges, lawyers, health-care professionals and social workers, and children;
- (b) Integrating interdisciplinary children’s rights education into curricula at all levels of education.

9. Multifunctioneel gebruik van ruimte kreeg een boost

De Vlaamse overheid zette verschillende stappen om medegebruik van ruimte en infrastructuur te stimuleren.

- Verschillende publicaties werden opgemaakt die scholen ondersteunen in het openstellen van hun schoolgebouwen. Er waren projectoproepen voor bewegingsvriendelijke en gedeelde schoolspeelplaatsen. Er waren

⁴³ Committee on the Rights of the Child, *Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium*, 1 February 2019, www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/crc_c_bel_co_5-6_auv_f_1.pdf

subsidies voor de aanpassing van schoolsportzalen zodat ook sportclubs er terecht kunnen.

- Gemeenten werden via jeugdmaps.be ondersteund om hun jeugdinfrastructuur en publieke ruimte in kaart te brengen. Er zijn meer speelzones.
- Er zijn stappen gezet om natuurreservaten via paden toegankelijker te maken.
- Internationale voorbeelden van kindvriendelijke publieke ruimte werden gebundeld in een brochure om kindvriendelijke steden en gemeenten te stimuleren.
- De jeugdsector werd betrokken bij de opmaak van het Witboek Beleidsplan Ruimte Vlaanderen.

9.1. Medegebruik kende een actiegericht vertaling

Het Kinderrechtencommissariaat schaaft zich achter het multifunctioneel gebruik van schoolgebouwen. Zeker in grote steden, met weinig ruimte voor kinderen in de buurt, kan het openstellen van de schoolinfrastructuur een verschil betekenen voor vele kinderen en hun recht op spel.

Ook staat het Kinderrechtencommissariaat achter de Vlaamse steun voor lokale besturen in de uitbouw van kindvriendelijke steden en gemeenten. Het label kindvriendelijke steden en gemeenten en het Vlaams Netwerk kind- en jeugdvriendelijke Steden en Gemeenten zetten bij de lokale besturen een positieve dynamiek op gang en blijven die aanmoedigen.

9.2. Aanpassing regelgeving hinkt achter

Anderzijds beperken de opgesomde acties zich tot het openstellen van scholen en natuurreservaten, het betrekken van jeugdactoren bij Vlaamse beleidsplannen en inspirerende publicaties voor lokale besturen.

We missen acties die zich bijvoorbeeld richten op regelgeving die de positie van kinderen als medegebruiker van de publieke ruimte versterken. We denken hierbij aan acties die het debat heropenen over de gemeentelijke administratieve sancties (GAS) of het feit dat het geluid van spelende kinderen niet als overlast mogen gedefinieerd worden.

10. Welbevinden: van meet af aan te nauwe ambitie

Vlaanderen zette verschillende stappen om het welbevinden van kinderen en jongeren te bevorderen. Onderzoek wijst immers uit dat zelfdoding bij jongeren de grootste doodsoorzaak is, de contactopnames met de zelfmoordlijn stijgen elk jaar en minder jongeren zijn blij met hun leven⁴⁴.

Daling in labels

In 2015 streefde Vlaanderen naar een daling in het toekennen van labels en het label-gerelateerd-medicatiegebruik.

⁴⁴ Vlaamse Regering, *Ontwerp van eindrapport Vlaams jeugd- en kinderrechtenbeleidsplan (JKP) 2015- 2019*, p. 65, www.vlaanderen.be/nbwa-news-message-document/document/09013557802741a1

- Daarom werd de wijze van diagnostisering aangepakt zodat de cliënt en z'n sociale context maximaal kan participeren. Het M-decreet garandeert ondersteuning op school, ook voor kinderen zonder een label.

Informatie over het psychisch welzijn moet boost krijgen

De Vlaamse overheid wilde tegen 2019 de toegang tot informatie over het psychisch welzijn bevorderen.

- Daarom organiseerde de Vlaamse Jeugdraad dialoogmomenten met jongeren over het psychische welbevinden. De Vlaamse overheid financierde onderzoek naar het welbevinden van LGBTQ+ jongeren.
- De toegang tot de jeugdhulp werd bevorderd via de ondersteuning en bekendmaking van de brede instap in de integrale jeugdhulp. De samenwerkingsverbanden 'één gezin, één plan' bevorderen de samenwerking tussen verschillende jeugdhulpdiensten zodat jongeren sneller geholpen worden. De Kindreflex stimuleert bij de diensten geestelijke gezondheidszorg voor volwassenen een kindreflex waardoor de diensten ook oog hebben voor de nood aan hulp van de kinderen in het gezin. Jeugdhulp maakte werk van een intersectoraal jaarverslag. Op die manier behouden ze voeling met het aantal kinderen dat nood heeft aan hulp en wat nodig is om eraan tegemoet te komen.
- De Gezinsbond kreeg steun om oudergroepsgesprekken bij kansarme gezinnen te organiseren. Samenlevingsopbouw zette in op 'buurtgerichte netwerken' om meer ruchtbaarheid te geven aan de sociale diensten en mogelijke nieuwe sociale contacten in de buurt. De Vlaamse overheid stimuleert via het geïntegreerd breed onthaal samenwerking tussen verschillende diensten om onderbescherming tegen te gaan en toegang tot sociale hulp- en dienstverlening te bevorderen.
- Projecten 'eerstelijnspsychologische functie' werden opengetrokken naar kinderen en jongeren. Huizen van het Kind spelen een belangrijke rol in preventie-acties rond zelfdoding. Het Actieplan Geestelijk Gezondheid en bijhorende Gids Geestelijk Gezondheidsbeleid zetten in op vroegdetectie van psychologische stoornissen bij kinderen en jongeren. Onderzoek, dat het eindrapport aanhaalt, wijst immers uit dat de helft van de psychische stoornissen bij volwassenen ontstaat voor de leeftijd van 14 jaar. Er gaat extra aandacht naar de psychische gezondheid van jongeren in de jeugdhulp dankzij de outreachende programma's die de regionale netwerken Geestelijke Gezondheidszorg uitbouwen.

Ondersteuning wanneer kinderen aankloppen voor hulp

De Vlaamse overheid streefde in 2015 naar een beter ondersteuning van de personen waarbij kinderen en jongeren aankloppen wanneer ze hulp nodig hebben.

- Daarom zet(te) Vlaanderen in op een betere bekendmaking van 1712 en werd 1712 extra ondersteund.
- Vlaanderen gaf meer bekendheid aan het recht op een vertrouwenspersoon voor jongeren in de jeugdhulp, onder meer met een sensibiliseringsfilmje. Het eindrapport JKP 2015-2019 stelt dat slechts 22,3% van de bevroegde jongeren in de jeugdhulp een vertrouwenspersoon hebben.
- De bescherming van de integriteit van kinderen en jongeren werd aangepakt via het Vlaams actieplan ter bevordering en bescherming van integriteit. Er kwam een vervolgonderzoek naar de prevalentie van geweld bij kinderen en jongeren. Het kennisplatform Grenslijn.be reikt kapstokken aan bij een vermoeden van grensoverschrijdend gedrag. De campagne Kies Kleur Tegen Pesten en de jongerencampagne tegen pesten

van WAT WAT zetten in op de preventie van pestgedrag. Het Vlaams Parlement keurde op 4 juli 2018 een resolutie goed dat via 12 aanbevelingen om overheidsacties vraagt tegen grensoverschrijdend gedrag. Vlaanderen steunde acties tegen cyberpesten en campagnes tegen racisme en discriminatie. Jonge mantelzorgers konden op ondersteuning en sensibilisering rekenen.

10.1. Eindrapport bevestigt te nauwe invulling van welzijn in JKP 2015-2019

We betreuren dat hoofdstuk 9 in het eindrapport JKP 2015-2019 welbevinden nauw invult. Het is het enige hoofdstuk dat de inspanningen van het beleidsdomein Welzijn voor kinderen en jongeren opsomt en inhoudelijk beperkt het hoofdstuk zich voornamelijk tot een opsomming van acties die het (cyber)geweld op kinderen en jongeren aanpakken en de detectie- en toelidingsinspanningen voor kinderen en jongeren die zich niet goed in hun vel voelen. Veel heeft te maken met de van meet af aan te nauwe invulling van 'welbevinden' in het JKP 2015-2019.

10.2. Aanpak van oorzaken van onwelbevinden?

Anderzijds betreuren we dat welbevinden zich tot deze actie beperkt. We missen een degelijke aanpak van het tekort aan het jeugdhulpaanbod en een structurele aanpak van de oorzaken van onwelbevinden, zoals stijgende kinderarmoede, polarisatie in de maatschappij, de stijgende sociale druk op jongeren, schoolgerelateerde stress en racisme.

Er is specifieke aandacht nodig voor welbevinden van kinderen en jongeren die met racisme te maken krijgen⁴⁵. Het is essentieel om racisme tegen te gaan. Daarnaast helpt ondersteuning kinderen en jongeren om de schadelijke impact van racisme zo klein mogelijk te houden. Om dit waar te maken is het nodig dat sectoren zoals opvoedingsondersteuning, onderwijs, jeugdwerk, gezondheidszorg en sociaal werk hun kennis ontwikkelen en acties ontplooien. De overheid kan dat stimuleren en ondersteunen. De opdracht aan Uit De Marge om voor en door de jeugdsector een netwerk uit te bouwen en een campagne te coördineren tegen racisme en discriminatie is hiervan een goed voorbeeld.

10.3. Volgend JKP moet recht op welzijn ruimer invullen

Ondanks de grote variatie aan vormen van jeugdhulp en de vele inspanningen van de Vlaamse overheid om tegemoet te komen aan de nood aan hulp van kinderen, jongeren en hun ouders, blijven klachten bij onze Klachtenlijn hardnekkige drempels in de jeugdhulp blootleggen⁴⁶.

⁴⁵ Zie ook: KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, *Standpunt Kwetsuren van racisme bij kinderen als stoorzender in de ontwikkeling*, 2018-2019/09, <https://www.kinderrechtencommissariaat.be/advies/kwetsuren-van-racisme-bij-kinderen-als-stoorzender-de-ontwikkeling>

⁴⁶ KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, *Memorandum regionale, federale en Europese verkiezingen van 26 mei 2019*, voorstellen voor een meer kindvriendelijke toekomst, www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/memorandum_2019_inc_lusief_concluding_observations_def.pdf

KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, *Alternatief rapport aan het VN-Kinderrechtencomité, 2018*, www.kinderrechtencommissariaat.be/publications/detail/alternatief-rapport-aan-het-vn-kinderrechtencomit

We vragen aan de volgende Vlaamse Regering om in het volgende JKP volgende drempels aan te pakken.

Rechten van minderjarigen in de jeugdhulp missen vertaling naar praktijk

Aandacht voor informatie en communicatie over de rechtspositie van minderjarigen blijft tekortschieten. Vooral de vertaling naar de praktijk en de betekenis voor minderjarigen vraagt extra aandacht.

Er is te weinig participatie in de jeugdhulpverlening op verschillende niveaus

Kinderen, jongeren en ouders blijven een gebrek aan participatie ervaren op verschillende niveaus. Ze stellen soms zelf een alternatieve oplossing voor die strookt met het belang van het kind, maar vinden geen gehoor bij de beslissende hulpverlener of jeugdrechter.

Diensten pingpongen te veel over en weer

Hulpvragen van jongeren blijven soms steken in een heen-en-weerproces tussen verschillende aanbieders van jeugdhulp.

De wachttijden zijn te lang

Het jaarverslag 2016 van het Agentschap Jongerenwelzijn⁴⁷ spreekt van een gemiddelde wachttijd van 122 tot 277 dagen, afhankelijk van de sector.

Het aantal wachtenden op meer intensieve en ingrijpende hulp daalde in 2016 door extra inspanningen. Toch worden kinderen en jongeren geconfronteerd met langere wachtlijsten voor rechtstreeks toegankelijke hulp.

Er is continuïteit nodig in jeugdhulp

- Er is te weinig continuïteit in de hulpverlening. Hulpverlening stopt soms zonder dat de nodige nieuwe hulpverlening al opgestart is.
- Er is nood aan trajectbegeleiding en een betere - meer complementaire - samenwerking tussen de verschillende diensten voor jeugdhulp.

Toelatingsvoorwaarden belemmeren de toegang tot jeugdhulp

Er is meer vraaggerichte hulpverlening nodig. Minderjarigen riskeren uitsluiting door te strikte toepassing van doelgroep- en toelatingsvereisten.

Jongeren met complexe problemen vallen te vaak uit de boot

- Kinderen met complexe problemen botsen geregeld op een tekort aan hulpverlening die tegemoetkomt aan hun psychiatrische hulpvraag. Daardoor riskeren ze terecht te komen in een gesloten gemeenschapsinstelling.
- Er moet meer geïnvesteerd worden in heel gespecialiseerde diensten voor jongeren met complexe problemen. De geografische spreiding en de toegankelijkheid schiet momenteel tekort.

⁴⁷ Agentschap Jongerenwelzijn, *Jaarverslag Jeugdhulp 2016*, www.vlaanderen.be/publicaties/jaarverslag-jeugdhulp

Overgang van minder- naar meerderjarigheid gaat te bruusk

De overgang van minder- naar meerderjarigheid verloopt voor jongeren in de jeugdhulp erg bruusk. Van de ene op de andere dag stopt de hulpverlening en riskeren ze op straat te belanden. Jongeren moeten beter voorbereid worden op het leven na de jeugdhulp. Als ze 18 zijn, blijft het belangrijk om ze te ondersteunen en te begeleiden op verschillende levensdomeinen: onderwijs, werk, wonen, geld, bouwen aan een sociaal netwerk.

Staat van niet-begeleide minderjarige in de hulp blijft te lang precair

Niet-begeleide minderjarige vreemdelingen die jeugdhulp nodig hebben, botsen op een tekort aan gespecialiseerde jeugdhulp.

VN-Kinderrechtencomité vraagt om deinstitutionalisering en extra inspanningen

Het VN-Kinderrechtencomité benadrukt in slotbeschouwing 28⁴⁸ de nood aan deinstitutionalisering en vraagt om extra overheidsinspanningen om kwaliteitsvolle jeugdhulpverlening te realiseren.

Liever pleegzorg dan voorziening

While welcoming the various programmes taking place in Flanders to prevent institutionalisation, the Committee notes with concern that institutional care still remains the first response to children in need of care, particularly for children with disabilities, children from socially and economically disadvantaged families and for very young children. Referring to the Guidelines for the Alternative Care of Children (see General Assembly resolution 64/142, annex), the Committee recommends that the State party:

(a) Support and facilitate family-based care for all children, including those from disadvantaged families;

[...]

(c) Ensure that adequate human, technical and financial resources are allocated to alternative care centres and relevant child protection services, in order to facilitate the rehabilitation and social reintegration of child residents and to improve and develop the skills of foster parents and families and professional specialized carers.

11. 'Aangepast en comfortabel wonen voor elk kind' niet gehaald

In 2019 is aangepast en comfortabel wonen verzekerd voor alle kinderen en jongeren

Met verschillende acties probeerde Vlaanderen tegemoet te komen aan deze doelstelling.

- Het Steunpunt Wonen bracht en brengt via onderzoek het 'gemeenschappelijk wonen' in kaart. Het decreet dat de proefomgeving voor experimentele woonvormen mogelijk maakt, werd goedgekeurd en

⁴⁸ Committee on the Rights of the Child, *Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium*, 1 February 2019, www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/crc_c_bel_co-5-6_auv_f_1.pdf

leidde tot projecten die zich ook richten tot jongeren, jongvolwassenen en jonge gezinnen.

- Er werd blijvend geïnvesteerd in sociale huisvesting om onder meer de energieprestaties van deze woningen aan te pakken.
- De uitbouw van een toegankelijk woonpatrimonium wordt ondersteund.
- Het nieuwe Vlaams huurdecreet is van kracht vanaf 1 januari 2019.
- Vlaanderen werkte aan een antidiscriminatiebeleid.
- Voor het tekort aan sociale huurwoningen trok Vlaanderen het huursubsidiebedrag op, wijzigde ze de toegangsvoorwaarden voor de huursubsidie. Vlaanderen plant tegen 2025 50.000 extra sociale huurwoningen, ze volgt de voortgang op in het bindend sociaal objectief en de sociale verhuurkantoren realiseerden een jaarlijkse woningtoename van ongeveer 10%.
- Er werd een 'globaal plan van aanpak van dak- en thuisloosheid 2017-2019' opgemaakt.
- Met de transitieprioriteit 'Slim Wonen en Leven' wil Vlaanderen tegen 2050 een duurzaam woonpatrimonium realiseren.
- Voor de woonwagenbewoners kwamen extra standplaatsen bij en werden terreinen gerenoveerd.

11.1. Cijfers tonen achteruitgang

Vlaanderen zette stappen om het tekort aan kwaliteitsvolle en betaalbare huisvesting aan te pakken. Maar het blijft tekortschieten.

- Eind 2017 stonden er 135.500 kandidaat-huurders op de wachtlijst voor een sociale woning. Het aantal huishoudens dat wettelijk in aanmerking komt voor een sociale woning is 240.000.
- In 2014 was het aantal Vlaamse kinderen onder 18 jaar dat in een woning met materiële deprivatie of gebrek aan ruimte woont 20%, dit percentage steeg naar 27% in 2017. Voor de jongeren tussen 18 en 24 jaar steeg het percentage van 19% in 2014 naar 22% in 2017⁴⁹.
- Eind 2014 verbleven er in de Vlaamse dak- en thuislozenzorg 3.730 dak- en thuisloze cliënten: 1.728 minderjarigen verbleven er samen met hun ouders. In 2016 vond de Vlaamse Wooninspectie 2.838 slachtoffers van krotverhuur. Eén vijfde was minderjarig. In 2017 werden in Brussel in één uur 653 dakloze kinderen geteld⁵⁰.

Deze cijfers tonen aan dat er dringend nood is aan een prioritaire aanpak van het recht op kwaliteitsvolle en betaalbare huisvesting.

11.2. Recht op wonen moet prioriteit worden

Samen met het VN-Kinderrechtencomité pleiten we voor meer aandacht voor het recht op wonen. In de slotbeschouwingen 36 en 37⁵¹ benadrukt het VN-Kinderrechtencomité het belang van een kwaliteitsvolle en betaalbare woning.

Kwaliteitsvolle en betaalbare woning

⁴⁹ EU-SILC 2014, 2015, 2016, 2017: in Vlaamse Regering, *Ontwerp van eindrapport Vlaams jeugd- en kinderrechtenbeleidsplan (JKP) 2015-2019*, p. 65, www.vlaanderen.be/nbwa-news-message-document/document/09013557802741a1

⁵⁰ KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, *Alternatief rapport aan het VN-Kinderrechtencomité, 2018*, www.kinderrechtencommissariaat.be/publications/detail/alternatief-rapport-aan-het-vn-kinderrechtencomit

⁵¹ Committee on the Rights of the Child, *Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Belgium*, 1 February 2019, www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/crc_c_bel_co_5-6_auv_f_1.pdf

The Committee is also concerned at: [...] (b) The extent of inadequate housing, homelessness and forced evictions, as well as cuts in welfare benefits that make children vulnerable to begging.

The Committee urges the State party to intensify its efforts to eradicate child poverty and particularly to: [...] (b) Ensure that all children in the State party enjoy the right to adequate housing and that children from Roma families benefit from housing adapted to their lifestyle.

Concreet vraagt het Kinderrechtencommissariaat aan de volgende Vlaamse regering om:

- Een ruimere detectie en snellere aanpak van slechte woonkwaliteit: één op drie kinderen uit kansarme gezinnen groeit op in een woning met kwaliteitsgebreken.
- Extra sociale huurwoningen.
- Een huursubsidiestelsel dat is afgestemd op de referentiebudgetten voor Vlaamse huishoudens. We geloven dat een Vlaamse tussenkomst in de huurkosten een essentieel onderdeel is in de ondersteuning van de meest kwetsbare ouders, kinderen en jongeren.
- Specifiek aandacht voor het recht op wonen van alleenstaande jongeren. Jongeren die de jeugdhulp verlaten bij meerderjarigheid, staan er nu al te vaak alleen voor. We vragen om, in het nieuwe Vlaams huurdecreet, de studentenhuurovereenkomst ook open te stellen voor jongeren die de jeugdhulp verlaten en willen verder studeren maar die geen andere hoofdverblijfplaats hebben⁵².
- Een slagkrachtige herhuisvesting van gezinnen met kinderen bij onbewoonbaarheid of uithuiszetting. We betreuren dat het Vlaams huurdecreet het belang van het kind niet meer heeft laten doorwegen in de procedure voor uithuiszetting. Er was een kans om sterkere bruggen met woonbegeleiding te leggen.
- Een 'actieplan dak- en thuisloosheid 2.0 op kindformaat'. Het globaal plan dak- en thuisloosheid 2017-2019 loopt ten einde. Er is nood aan een actieplan 2.0 met aandacht voor dak- en thuisloosheid vanuit kindperspectief⁵³.
- Verder in te zetten op de uitbreiding van standplaatsen op kwaliteitsvolle residentiële woonwagenterreinen. Kinderen van woonwagenbewoners en hun ouders moeten daarnaast ook kunnen rekenen op een degelijk gezinsinkomen en ondersteuning van het recht op onderwijs.

⁵² KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, *Advies Naar een kindvriendelijk woninghuurdecreet: kinderen en jongeren meer zichtbaar maken in beleid en praktijk*, 2018-2019/01, https://www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/advies_2018_2019_01_woninghuurdecreet.pdf

⁵³ KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, *Memorandum regionale, federale en Europese verkiezingen van 26 mei 2019*, voorstellen voor een meer kindvriendelijke toekomst, www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/memorandum_2019_inclusief_concluding_observations_def.pdf